

LIIAN EPÄEUROOPPALAINEN

ALKOHOLIDISKURSSIT JA LEKSEEMIN *EUROOPPALAINEN* LUONNOLLIS-
TUMA ALKOHOLIPOLIITTISSA KONTEKSTISSA

Suomen kielen
pro gradu -tutkielma
Oulun yliopisto
1.6.2023

Antti Kujala

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
1.1. Tutkimuksen aihe, tavoite ja tutkimuskysymykset	1
1.2. Aiempi tutkimus	1
1.3. Tutkimusaineisto	2
1.4. Oma suhteeni tutkimusaiheeseen	4
1.5. Alkoholipolitiikka Suomessa	7
2. TEOREETTINEN JA METODINENVIITEKEHYS	15
2.1. Diskurssi, luonnollistuma ja ideologia	15
2.2. Kriittinen diskurssianalyysi teoriana ja metodina	18
2.3. Faircloughin analyysimalli	19
3. ANALYYSI	22
3.1. Alkoholijuoman eksplisiittiset nimeämiset	22
3.2. Haittadiskurssi	25
3.3. Kulttuuridiskurssi	35
3.4. Suuntadiskurssi	38
3.5. Vapausdiskurssi	42
3.6. Yhteenveto	49
4. PÄÄTÄNTÖ	58
LÄHTEET JA LYHENTEET	62
LIITTEET	

1. JOHDANTO

1.1. Tutkimuksen aihe, tavoite ja tutkimuskysymykset

Tässä tutkimuksessa tarkastelen alkoholipoliittisia diskursseja sanomalehtiteksteissä, joissa esiintyy lekseemi *eurooppalainen*. Useimmissa tapauksissa *eurooppalainen* on sanaluokaltaan adjektiivi. Eräissä tapauksissa sillä on ihmistarkoite, jolloin sanaluokka on substantiivi. Edelleen tarkastelen lekseemin *eurooppalainen* luonnollistumaa alkoholipoliittisessa kontekstissa.

Tutkimuksen yhtenä tavoitteena on aktivoituvien diskurssien kautta selvittää, millä tavoilla alkoholista puhutaan. Tutkimuksen toisena tavoitteena on selvittää, millaisia asioita suomen kieltä käyttävä puhuja tarkoittaa käyttäessään lekseemiä *eurooppalainen* alkoholipoliittisessa kontekstissa.

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Millaisia diskursseja alkoholipoliittikkaa käsittelevissä teksteissä aktivoituu?
2. Millaisia havaintoja voidaan tehdä lekseemin *eurooppalainen* mahdollisesta luonnollistumasta tiedotusvälineiden alkoholipoliittisessa kontekstissa 1990-luvulla ja 2010-luvulla?

1.2. Aiempi tutkimus

Tämän tutkimuksen aihealueeseen välittömästi liittyvää tutkimusta fennistiikan alalla ei tietääkseni ole tehty. Tämä on todennäköisesti ensimmäinen tutkimus, jossa tarkastellaan lekseimin *eurooppalainen* luonnollistumaa alkoholipoliittisessa kontekstissa.

Kriittistä diskurssianalyysiä metodisena valintana ovat väitöstutkimuksissaan käyttäneet esimerkiksi Eija Paso (2007), Maija Saviniemi (2015), Merja Torvinen (2020) ja Leena Raitala (2022). Minna Säaskilahden (2006) tutkimus *Vapise, kuningas alkoholi*.

Alkoholivalistuksen tekstilaji ja sen muuttuminen vuosien 1755 ja 2001 välisenä aikana on temaattisesti sukua tälle tutkimukselle. Temaattisesti varsin läheinen tälle tutkimukselle on myös Tuomas Mikkolan (2019) Suomen historian sivuainetutkielma *Kohti eurooppalaisia juomatapoja? Alkoholipoliitiikan diskurssit vuosien 1968 ja 2017 eduskuntakeskusteluissa*. Yhteiskuntapolitiikan alalla temaattisesti jossain määrin läheinen on Pauliina Kovasen (2008) pro gradu -tutkielma *Intressikamppailua alkoholikentällä. Karaokekamppailun yhteiskuntapoliittiset diskurssit*. Luonnollistumaa koskevasta tutkimuksesta mainittakoon Vesa Heikkisen (1999) väitöskirja *Ideologinen merkitys kriittisen tekstintutkimuksen teoriassa ja käytännössä*, jota käytän yhtenä tämän tutkimuksen lähteenä.

Viime vuosina kriittisen diskurssintutkimuksen alaan luettavia pro gradu -tasoisia opinnyytteitä on tehty paljon. Näitä ovat esimerkiksi Jussi Virpirannan (2022) turvapaikanhakijoiden merkityksellistämistä koskeva tutkimus ja Elina Vittaniemen (2022) järjestyksenvalvojen eksplisiittisiä nimeämisiä koskeva tutkimus. Tässä tutkimuksessa on käytetty metodina Norman Faircloughin analyysimallia samaan tapaan kuin edellä mainituissa tutkimuksissa. Kerron Faircloughin analyysimallista tarkemmin alaluvussa 2.3.

1.3. Tutkimusaineisto

Aineistoni koostuu Helsingin Sanomissa 1990-luvun alkupuoliskolla ja 2010-luvulla julkaistuista sanomalehtikirjoituksista. Näitä on kaikkiaan 30 kappaletta. Määrä perustuu ohjaajani kanssa käymääni keskusteluun tarpeellisesta ja sopivasta aineiston määrästä. Vähäisempi määrä tekstejä olisi nähdäkseni liian vaatimaton tutkimuskohteeksi. Olennaisesti suurempi määrä taas ei olisi tutkimusekonomisesti mielekäs. Yhteiskunnallisesti aikakausia yhdistää tuleva alkoholipoliittinen kokonaisuudistus. Nimitän varhaisinta osaa aineistosta A-aineistoksi. Jälkimmäiset olen jakanut kahteen osaan, joista varhaisempi aineisto koskee pääministeri Jyrki Kataisen johtaman hallituksen toteutumatta jääneen alkoholilain kokonaisuudistuksen edellä julkaistuja kirjoituksia. Nimitän tätä osaa aineistosta B-aineistoksi. Myöhäisempi aineisto koostuu pääministeri Juha Sipilän johtaman hallituksen toteuttamaa kokonaisuudistusta edeltävistä kirjoituksista. Tätä osaa aineistosta nimitän C-aineistoksi. Kultakin aikakaudelta on 10 tekstiä, joissa esiintyy lekseemi *eurooppalainen*. Nämä esiintymät ovat tutkimuksen liitteenä (liite 2).

Olen valikoinut aineistoon kuuluvat tekstit Helsingin Sanomain sähköisestä arkistosta <https://www.hs.fi/haku/> hakusanoilla *alkoholilaki, juomatavat, eurooppalainen, eurooppalainen alkoholipolitiikka, alkoholipoli, eurooppalaisem* sekä *eurooppalai and alkoholi*. Aikarajauksena julkaisupäivälle on ollut 1.1.1990–31.12.2017, mutta olen sopivan aikakauden aineistoa etsiessäni käyttänyt myös muita aikarajauksia edellä mainitun aikavälin sisällä. En ole käyttänyt hauissa osastorajausta. Aineiston tekstien otsikot ja julkaisupäivät ovat tutkimuksen liitteenä (liite 3).

Median kulutustottumuksissa ja yleensä mediakentässä on tapahtunut suuria muutoksia näiden kahden aikakauden välisenä aikana. Tästä huolimatta Helsingin Sanomain merkitys ja asema suomalaisena tiedotusvälineenä on molempina aikakausina riittävän samanlainen, jotta aineistot ovat tutkimuskysymykset huomioiden mielekkäästi vertailtavissa.

Helsingin Sanomain koko maan levikki vuonna 1992 oli 488 400 kappaletta. Vuonna 1993 sen levikki oli 483 300 kappaletta. Näinä vuosina Helsingin Sanomat oli Suomen laajalevikkisin sanomalehti.¹ (Levikkitiedot.)

Vuonna 2016 Helsingin Sanomain levikki oli 321 828 kappaletta. Yleisestä levikin vähenemisestä huolimatta se oli edelleen Suomen laajalevikkisin sanomalehti. (LT ja JT tarkastustilasto 2016.) Näissä tiedoissa on mukana digilevikki, jota ei varhaisemmissa luvuissa ollut lainkaan. Levikin vähenemisestä huolimatta Helsingin Sanomain lukijamäärä oli 2010-luvulla niin suuri, että sitä voidaan luonnehtia vaikutusvaltaiseksi sanomalehdeksi. Aineiston teksteillä on ollut satojatuhansia potentiaalisia lukijoita.

Tässä tutkimuksessa en ota kantaa kirjoittajien henkilökohtaisiin ominaisuuksiin mahdollisten tutkimustulosten kannalta. En luokittele aineiston kirjoittajia esimerkiksi iän ja sukupuolen perusteella. Valinta on tutkimusekonominen, mutta muutenkin perusteltu. Kirjoittajia yhdistää heidän muista ominaisuuksistaan riippumatta mahdollisuus saada tekstinsä julkaistuksi tietyssä tiedotusvälineessä. Olen rajannut aineistosta pois

¹ Muiden merkittävien sanomalehtien levikkitiedoista vuonna 1992 mainittakoon Aamulehti (arkijakelu) 140 236 kappaletta, Turun Sanomat (arkijakelu) 127 850 kappaletta ja Maaseudun Tulevaisuus 116 800 kappaletta. Vuonna 1993 näiden lehtien levikit olivat: Aamulehti (arkijakelu) 135 184 kappaletta, Turun Sanomat (arkijakelu) 119 004 kappaletta ja Maaseudun Tulevaisuus 109 000 kappaletta. (Levikkitiedot.) Vuonna 2016 muiden lehtien levikit olivat: Aamulehti 107 477 kappaletta (arkijakelu), Turun Sanomat (arkijakelu) 81 639 kappaletta ja Maaseudun Tulevaisuus 76 091 kappaletta. (LT ja JT tarkastustilasto 2016.)

mielipidekirjoitukset. Tämän rajauksen taustalla ovat toisaalta tutkimusekonomiset seikat, mutta myös pyrkimykseni tutkia ammattikirjoittajien tekstejä. Vastaava tutkimus voitaisiin tehdä käyttäen aineistona yksinomaan mielipidekirjoituksia. Pro gradua laajempi tutkimus voisi sisältää jopa vertailuja mielipidekirjoitusten ja muun sanomalehtiaineiston välillä. Osa aineistosta sisältää haastateltavien lausumia, jotka sisältävät mielipiteitä. Tämän vuoksi mielipidekirjoitukset genrenä voisivat olla tarkoituksenmukaista aineistoa. Tutkimuksen lähtökohtia tai tavoitteita ajatellen genrejen homo- tai heterogeenisyys ei lopulta ole olennaista. Useampaan genreen kuuluvat tekstit vähentävät joka tapauksessa tutkimustulosten riippuvuussuhdetta tiettyyn genreen tai poistavat sen kokonaan. Tulkitseen aineiston tekstit kuuluviksi seuraaviin journalistisiin genreihin: artikkeli, haastattelu, kommentti, kolumni, uutinen ja pääkirjoitus (Kuutti 2012: 12, 47, 87, 157, 209). Genret eivät ole yksiselitteisiä tai tarkkarajaisia, mutta tutkimusraportin lukemisen mielekkyyden vuoksi katson aiheelliseksi mainita ne tässä. Jätän kuitenkin tarkemman pohdinnan tästä aiheesta tutkimuksen ulkopuolelle.

Aineiston rajauksessa keskeistä on alkoholipoliittinen konteksti ja lekseemin *eurooppalainen* esiintyminen tekstissä tai otsikossa. Tästä syystä olen kelpuuttanut mukaan esimerkiksi alkoholijuomien käyttöä koskevan tutkimusraportin ja ravintola Coronaa koskevan jutun. Kaikki arvostetussa tiedotusvälineessä julkaistut tekstit muovaavat lukijoiden käsitystä maailmasta. Tietyn poliittisen kokonaisuudistuksen valmisteluvaiheessa kyseistä politiikan haaraa koskevien tekstien merkitys poliittisten päätöksentekijöiden informaatiolähteenä on todennäköisesti merkittävä.

1.4 Oma suhteeni tutkimusaiheeseen

Suomen liittyessä Euroopan unionin jäseneksi vuoden 1995 alussa olin peruskoulun yläasteella. 1990-luvun puoliväli oli eurohuvan kiihkeintä aikaa. Opettaja kertoi, minkä muotoisesta lasista mikin alkoholijuoma kuuluisi tarjoilla. Piirsimme näiden lasien kaksiulotteisia kuvia ruutuvihkoihimme. Institutionaalinen valta istutti täten lasten mieliin vihjeitä toivottavasta käytöksestä. Muistaakseni raittiutta ei esitetty yhdenvertaisena vaihtoehtona elämäntavalle, johon alkoholijuomat kuuluvat. Tämä valistustuokio tapahtui perhekasvatuksen tunnilla. Tulin näihin aikoihin tietoiseksi lekseemin ja adjektiivin *eurooppalainen* liittymisestä alkoholipoliittikkaan ja alkoholijuomiin.

2000-luvun alkuvuosikymmeninä työskentelin useaan otteeseen valtion eri viranomaisten palveluksessa alkoholipolitiikkaa toimeenpanevana virkamiehenä. Havaitsin, että tiedotusvälineissä ja muualla käytävä keskustelu alkoholioloista ei juurikaan perustu todellisuuteen, jonka yhteiskunnan turvallisuudesta ja ihmisten terveydestä työkseen huolehtivat tai alkoholihaitoista vaikeimmin kärsivät ihmiset arjessaan kohtaavat. Lasillinen punaviiniä illallisella hyvässä seurassa on haavekuva. Väkivalta, sairaudet ja kuolema ovat eurooppalaista todellisuutta. Ne ovat myös poliittisten valintojen seurauksia.

Ammatillisen taustani vuoksi en ole alkoholipolitiikan suhteen puolueeton tarkkailija vaan kannan omien kokemusteni painolastia. Näin on todennäköisesti muillakin alkoholihaittojen tai niiden ehkäisyn parissa työskennelleillä ihmisillä. Ajallinen etäisyys alkoholipolitiikan toimeenpanon substanssiin lienee vähentänyt asian tärkeyttä ja todennäköisesti lisännyt objektiivisuutta ajattelussani. Alkoholipolitiikkaan liittyvän kielen ilmiön tarkastelussa harjaantuneisuudestani aiheen parissa voi olla hyötyä, sillä asiaan liittyvät argumentit ja narratiivit ovat läpikotaisin tuttuja. Tutkijan tulisi olla tietoinen omista asenteistaan tutkimusaihetta kohtaan ja pyrkiä mahdollisimman suureen läpinäkyvyyteen. Tätä tutkimusta ei olisi olemassa, elleivät omat kokemukseni alkoholipolitiikan toimeenpanossa olisi vaikuttaneet ajatteluuni ja arvovalintoihini.

Tutkijan positioista diskurssianalyttisessä tutkimuksessa on kirjoittanut laajemmin esimerkiksi Kirsi Juhila (1999). Hän tunnistaa neljä erilaista tutkijan positiota. Nämä ovat analyytikon, asianajajan, tulkitsijan ja keskustelijan positiot.

Minun on vaikea nähdä aineiston tekstejä analyytikon silmin niin, että en näkisi tutuksi käyneitä tarinoita alkoholipoliittisessa keskustelussa. Toisaalta Juhilan (1999: 204) mukaan analyytikko käyttää työssään myös kulttuurista pääomaansa. Näen asian niin, että kukaan ei pääse tutkijana oman itsensä ulkopuolelle. Aineiston kokoaminen on todennäköisesti se tutkimuksen vaihe, jossa olen ottanut analyytikon position kootessani tarkoitusta vastaavat tekstit myöhempää analyysia varten.

Asianajajan positio ei ole samalla tavoin ongelmallinen. Tutkija pyrkii asianajajan positiossa ajamaan jotain asiaa tai edesauttamaan jonkin päämäärän saavuttamista (Juhila 1999: 207–208). Kriittinen positio vallitsevia näkemyksiä kohtaan on minulle tässä tutkimuksessa luontevaa ja mielekästä. Vakiintuneiden puhumisen tapojen taustalla on

historiaa, poliittisia ja taloudellisia intressejä, väärinkäsityksiä ja monenlaisista lähtökohdista ponnistavia asenteita. Nämä seikat ansaitsevat tulla näkyviksi ainakin tutkimuksessa.

Tulkitsijan positiossa on kyse tutkijan ja aineiston vuorovaikutuksellisesta suhteesta (Juhila 1999: 212–213). Tässä tutkimuksessa aineisto on muiden tuottamaa, mutta olen itse valinnut aineiston sekä aineistonkeruun ja -käsittelyn menetelmät. Tutkimuskysymykset rajaavat sitä, mitä aineistosta tarkastelen, ja valitsemaani aineistoon jää joka tapauksessa tutkimatonta ainesta. Valittu lähestymistapa käytännössä tarkoittaa, että olen tässä tutkimuksessa mitä suurimmassa määrin tulkitsijan positiossa.

Keskustelijan positio on mahdollinen tutkimuksen julkaisun jälkeen (Juhila 1999: 219–220). Tutkimukseni liittyy osaksi kriittisen lingvistiikan ja sen tutkimusaiheiden tutkimustraditiota. Keskustelijan positio toteutuu ainakin muodollisesti, jos joku viittaa tutkimukseeni tai tutkimustuloksiini.

Oletan, että 1990-luvulla *eurooppalainen* joko merkitsi myöhempiin aikoihin verrattuna enemmän silloisista Suomen alkoholioloista poikkeavia, liberaalimpia alkoholioloja tai liittyi tämän suuntaisiin tavoitteisiin. Oletan myös, että 2010-luvulla *eurooppalainen* merkitsi puhujan asenteesta riippumatta aiempaa liberaalimpaa alkoholipolitiikkaa ja totuttua laajempaa alkoholijuomien saatavuutta taikka tämän suuntaisia tavoitteita. Oletukseni perustuvat kahteen alkoholipoliittisessa keskustelussa käytettyyn perusargumenttiin. Ensimmäisen mukaan alkoholihaitat Suomessa aiheutuvat liiallisesta sääntelystä ja sen myötä alkoholijuomien heikosta saatavuudesta, mikä puolestaan johtaa ei-toivottavaan alkoholinkäyttöön. Tämä argumentti löytyy esimerkiksi aineiston teksteistä A8, B9 ja C5. Toisen argumentin mukaan alkoholipolitiikan vapauttaminen ja sen myötä alkoholijuomien parempi saatavuus Suomessa lisäisi alkoholihaittoja entisestään. (Ks. Mikkola 2019: 1.) Tämä argumentti on läsnä esimerkiksi aineistoteksteissä A3, C3 ja C8. Korostan, että nämä argumentit eivät ole tutkimustuloksia vaan tutkijan havaintoja, jotka ovat hypoteesin pohjana.

Yksi taustaoletuksistani on *viinin* leksikaalinen yhteys lekseemiin ja adjektiivin *eurooppalainen*. Haastattelemani 1990-luvun puolivälin alkoholipoliittista murrosta läheltä

seurannut entinen alkoholitarkastaja muistelee adjektiivin *eurooppalainen* liittyneen alkoholipoliittisessa keskustelussa viineihin ja juomatapoihin (Seppänen 2022).

1.5. Alkoholipolitiikka Suomessa

Alkoholijuomat ovat keskeinen osa suomalaista elämänmenoa. Ilmiön juuret ovat syvällä historiassa. Nykyisen Suomen alueella asuneet ihmiset ovat käyttäneet ja käyttäneet alkoholijuomia jo ennen maanviljelyn omaksumista. Kielitoimiston sanakirjan mukaan *käyttää* merkitsee esimerkiksi 'hyödyntää' mutta myös 'saattaa käymistilaan' (KS 2022 s.v. *käyttää*). Oletettavasti kaikkina aikoina on tunnettu myös alkoholijuomien päihdyttävä vaikutus. Samoin on oletettavaa, että ihmiset ovat kaikkina aikoina ymmärtäneet ainakin jotain alkoholijuomien käytön ja normaalista poikkeavan käyttäytymisen välisestä yhteydestä. (Apo 2001: 44–45.)

On jokseenkin mahdotonta määritellä tarkasti, milloin nykyisen Suomen alueella on ensimmäisen kerran pantu toimeen alkoholipolitiikkaa. Kaupunkien ja tiheään asuttujen seutujen oloista on aiheeseen liittyviä kirjallisia lähteitä myöhäiskeskiajalta. Alkoholinkäyttöön vaikuttaneita instituutioita² ovat menneinä vuosisatoina olleet valtiovalta, paikallishallinto ja kirkko (Apo 2001: 25). Näiden instituutioiden intresseissä oli kontrolloida alkoholinkäyttöä, jonka merkitys painottui eri aikoina järjestykseen, talouteen ja terveydelliseen sekä sosiaaliseen hyvinvointiin (Vilkuna 2015: 20–21).

On tärkeää havaita, että julkisen vallan alkoholinkäyttöä koskevat määräykset eivät menneinä vuosisatoinakaan olleet yksinomaan rajoittavia. Kuningas Kustaa Vaasa määräsi vuonna 1556, että sotilaille tulee antaa *väkeviä juomia* rohkaisuksi, jotta nämä [– –] *sitä pelkäämättömämmin kävisivät vihollisen kimppuun*. (Pulkkinen 2015: 15.)

Paloviina yleistyi nykyisen Suomen alueella 1500-luvulla. Ennen paloviinan valmistuksen omaksumista Suomessa oli juotu enimmäkseen olutta. Paloviinasta oli tullut 1600-luvulla niin suosittua, että sitä alettiin verottaa vuonna 1638. Verotus koski aluksi vain kaupungeissa tapahtuvaa viinanpoltoa. Alkoholin taloudellisesta merkityksestä kertoo

² Tässä tutkimuksessa tarkoitan instituutiolla julkista valtaa käyttävää organisaatiota.

sekin, että pappilat ja papit saattoivat hankkia lisätuloja aiemmin oluen ja sittemmin paboliinin myynnillä. Tämä toiminta oli sallittua vuoden 1686 kirkkolain säätämiseen saakka. (Apo 2001: 88; Pulkkinen 2015: 17–18.)

1700-luvulla julkinen valta pyrki rajoittamaan viinan kotitarvepolttoa ja muutenkin kontrolloimaan yhteiskunnan alkoholioloja. Rajoitukset onnistuivat vaihtelevasti. Rajoitusten todennäköisimpänä taustasyynä oli tavoite säästää viljaa, joskin rajoitusten perusteluina esitettiin välillä myös uskonnollisia ja mentaalisia argumentteja. Ruotsi osallistui useisiin sotiin pitkin 1700-lukua, ja yhteiskunnan taloudelliset olot olivat ajoittain niukat. Suurin osa nykyisen Suomen alueesta oli tuolloin Ruotsin valtakunnan itäosa, ja valtakunnan alkoholipoliittinen sääntely koski myös sitä. 1731 maaseudulla poltetusta viinasta alettiin periä veroa. 1733 julkisella paikalla päihtyneenä esiintymisestä tuli rangaistava rikos³. Samalla esimerkiksi anniskelu velaksi tietyille henkilöryhmille kiellettiin ja anniskelupaikkojen aukioloaikoja rajoitettiin. 1776–1787 Ruotsin valtakunnassa toimi kruununpolttimoita. Kyse oli valmistusmonopolista. Järjestelmä kaatui lopulta talonpoikien vastustukseen. (Pulkkinen 2015: 19–22; Vilkuna 2015: 44–46.) 1700-luvun lopulle ajoittuu kirjallisen alkoholivalistuksen synty. Alkoholin vaaroista kertovia tekstejä on toki ollut jo kauan ennen tätä. (Sääskilahti 2006: 29; Vilkuna 2015: 24–28.)

1800-luvun alussa nykyisen Suomen alueella taisteltiin tunnetuin seurauksin. Suomen siirtyminen Ruotsin vallasta Venäjän suuriruhtinaskunnaksi ei välittömästi tuonut muutosta alkoholioloihin. Kotipolito oli varsinkin maaseudulla suosittua. Verotus kannusti tähän toimintaan, sillä tilan tuli maksaa veroa viinanpolito-oikeudesta riippumatta siitä, poltettiinko viinaa vai ei. 1800-luvun alussa kaupungeissa höllennettiin oluen valmistuksen rajoituksia ja olutvero poistettiin. Alkoholin taloudellinen merkitys yhteiskunnassa oli yleisesti ottaen suuri, mutta myös alkoholinkäytön muut puolet vaikuttivat politiikkaan. (Pulkkinen 2015: 26–28.)

³ Asiaa koskevaa sääntelyä on muutettu moneen kertaan tämän jälkeen, mutta rangaistavuus säilyi yli 230 vuotta. Juovuksissa esiintyminen julkisella paikalla lakkasi olemasta rangaistava teko 1969. Alkoholin nauttiminen julkisella paikalla oli rangaistava teko tämän jälkeenkin. (Törrönen & Karlsson: 71–72.) Vielä nykyisinkin järjestyslain 4 §:n 1 momentin nojalla *päihdyttävän aineen nauttiminen on kiellettyä yleisellä paikalla taajamassa, rajavartioloissa (578/2005) tarkoitetulla rajanylityspaikalla ja julkisessa liikenteessä olevassa kulkuneuvossa*. (Finlex 2023d.)

Vuonna 1829 annettiin juoppoutta ja viinan salamyyntiä ehkäisevä asetus, jossa alkoholinormisto koottiin yhteen. Julkisella paikalla juopuneena esiintymisestä annettavia sanktioita kiristettiin ja alkoholin luvaton myynti kriminalisoitiin. Taustalla olivat havainnot alkoholijuomien kulutuksen kasvusta. (Vilkuna 2015: 50.) Vuonna 1838 Lappiin säädettiin viinanmyyntikielto, jonka taustalla olivat vakavat alkoholiperäiset sosiaaliset ongelmat. Lappiin sai viedä laillisesti viinaa taas vuoden 1873 viina-asetuksen jälkeen. (Pulkinen 2015: 28.)

Paloviinan kotitarvepoltto kiellettiin 1866. Tällä päätöksellä oli monia vaikutuksia: viinanpoltto liittyi paljolti maaseutuelinkeinoihin, joten alkoholinkäyttö alkoi yhdistyä enemmän kaupunkilaiseen elämäntapaan. Kaupunkien anniskelumahdollisuudet olivat maaseutua monipuolisemmat, mikä voimisti eriytymiskehitystä. Teollisuuden kasvu toi erityisesti kaupunkiin työpaikkoja ja väestöä, jonka elintason nousu osaltaan mahdollisti alkoholin kulutuksen kasvua. Näinä aikoina tehdyt poliittiset ratkaisut kantoivat varsin kauan maaseudulla kauas. Vasta keskioluen vapautus 1960-luvun lopulla muutti alkoholioloja maaseudulla olennaisesti lähemmäs kaupunkien alkoholioloja. (Pulkinen 2015: 29–35.) Historiallisessa tarkastelussa ajanjaksoa 1866–1968 voidaan luonnehtia kuivaksi. (Apo 2001: 196; Pulkinen 2015: 35.)

1800-luvun loppuvuosikymmeninä alkoholin saatavuuteen pyrittiin vaikuttamaan verotarkoituksilla ja erilaisilla rajoituksilla. Verotuksen osalta muutoksen taustalla oli alkoholihaittoihin puuttumisen ohella myös taloudellisia syitä. Vuosisadan loppupuolella myös raittiusaate ja raittiusliike nostivat päätään Suomen suuriruhtinaskunnassa. Huomattakoon, että kielessä *raittius* ei kaikissa tapauksissa merkinnyt yksinomaan kaikkinaista kieltäytymistä alkoholijuomista (Sääskilähti 2006: 26–27). Nykyisen sanakirjamääritelmän mukaan *raittius* määritellään seuraavasti: 'pidättäytyminen alkoholin käytöstä nautintoaineena' (KS 2022 s.v. *raittius*). Tietyissä kyselytutkimuksissa 'raittiudella' tarkoitetaan, että vastaaja ei ole juonut alkoholia viimeisen 12 kuukauden aikana (Selv200619: 14; WHO:39).

1900-luvun alussa raittiusliike oli voimissaan ja yhteiskunnan alkoholiasenteet olivat voittopuolisesti kielteisiä. Tietyissä poliittisissa piireissä vaadittiin alkoholijuomien valmistuksen ja myynnin täyskieltoa. Kielto lakina tunnettu säädös hyväksyttiin eduskunnassa jo vuonna 1907. Lakia ei saatu vahvistettua, sillä asia viipyi tai sitä viivytettiin

senaatissa. Tällä tavoin laki hyväksyttiin kaikkiaan neljä kertaa eduskunnassa. 1914 alkanut ensimmäinen maailmansota toi muita rajoituksia alkoholioloihin. Seuraavina vuosina tapahtui monta suuren mittakaavan poliittista mullistusta: Venäjän keisarivalta kumottiin, Suomi julistautui itsenäiseksi ja ajautui sisällissotaan. Kerenskin hallitus hyväksyi asetuksen alkoholipitoisten aineiden valmistuksesta, maahantuonnista, myynnistä, kuljetuksesta ja varastossapidosta – eli kieltolain – 29.4.1917. Laki tuli voimaan 1.6.1919. (Apo 2001: 209–210; Pulkkinen 2015: 51–63.)

Kieltolain merkittävä heikkous oli sen heikko toimeenpano. Valvonta oli puutteellista resurssipulan vuoksi. Lisäksi monilla paikkakunnalla virkavallan täytyi katsoa alkoholin salakauppaa läpi sormien pysyäkseen väleissä väestön kanssa. Korruptiotakin ilmeisesti esiintyi. Salakaupan ympärille syntyi mittavaa järjestäytyntä rikollisuutta. (Pulkkinen 2015: 74–75, 80–82, 167.)

Alkoholin kokonaiskulutus Suomen suuriruhtinaskunnassa oli kieltolakia edeltäneinä vuosikymmeninä ollut kansainvälisesti vertailtuna erittäin vähäistä. Kieltolain aikana kokonaiskulutus kasvoi reippaasti. Tarkkoja tilastoja asiasta ei tietenkään ole. Täyskieltoon perustuva alkoholipolitiikka oli tullut 1930-luvun alussa tiensä päähän. Jälleen kerran alkoholipolitiikkaan vaikuttivat muiden yhteiskunnallisten olojen lisäksi taloudelliset taustasyyt: valtio tarvitsi rahaa, ja alkoholijuomien kaupasta sitä oli saatavilla. Suomalaisten tahtotila kieltolain suhteen kävi selväksi, kun selkeä enemmistö kannatti kieltolain kumoamista neuvoo-antavassa kansanäänestyksessä 29.–30.12.1931. (Häikiö 2006: 18–24.)

Kieltolain aika päättyi 5.4.1932. Ensimmäiset alkoholijuomamyymälät avasivat ovensa, ja laillinen anniskelu tuli mahdolliseksi valikoiduissa ravintoloissa. Myymälät ja anniskelu sallittiin vain kaupungeissa ja kauppaloissa; maaseutu pysyi kuivana. Alkoholijuomia koskeva sääntely pysyi rakenteeltaan samanlaisena tulevat vuosikymmenet. Seuraava isompi muutos oli laki keskioluesta eli keskiolutlaki, joka tuli voimaan 1.1.1969 (Finlex 2023e). Tuolloin sallittiin keskioluen myynti vähittäiskaupoissa. Samanaikaisesti Alko päätti myymäläohjelmansa mukaisesti 26 uuden myymälän perustamisesta. Lisäksi anniskelupaikkojen määrää lisättiin tuntuvasti, mietojen alkoholijuomien ostoikäraja laskettiin 21 vuodesta 18 vuoteen ja kaikkien alkoholijuomien ostoikäraja 20 vuoteen. Edelleen Alkon myymälöiden aukioloaikoja pidennettiin ja ostajalle kerralla myytävien alkoholijuomamäärien rajoituksia lievennettiin. Oluen ja mietojen viinien osalta rajoitukset

poistettiin kokonaan. (Häikiö 2006: 200–204.) Uudistusten myötä alkoholijuomien kokonaiskulutus ja alkoholihaitat kasvoivat dramaattisesti (THL 2022: 17–21; Mäkelä 2019).

Suomen valtio liittyi osaksi Euroopan unionia vuoden 1995 alussa. Koko lainsäädäntö oli harmonisoitava yhteisöoikeutta vastaavaksi, minkä vuoksi säädettiin myös uusi alkoholilaki. Hentilän (1992: 79–80) mukaan yhteisöoikeudellisen paineen ohella muutoksen taustalla oli myös taloudellisia syitä. Elinkeinoelämä todennäköisesti pyrki hyötymään valtion roolin pienentymisestä. Tutkimusaineistoni varhaisin osa, eli A-aineistoon kuuluvat tekstit (ks. alaluku 1.3.), on julkaistu tässä yhteiskunnallisessa tilanteessa.

Alkoholilaki tuli voimaan 1.1.1995 ja toi mukanaan useita käytännön muutoksia alkoholiloihin (Finlex 2023b). Alko ei enää päättänyt anniskelu- ja vähittäismyyntiluvista vaan nämä tehtävät jaettiin lääninhallituksille sekä STTV:lle eli Sosiaali- ja terveydenhuollon tuotevalvontakeskukselle. Alkon valmistelu- ja toimeenpanotehtävät siirrettiin sosiaali- ja terveysministeriön alaiselle Päihde- ja raittiusasiain neuvottelukunnalle (Selv200619: 35). Lääninhallitusten tilalla lupaviranomaisia ovat nykyisin aluehallintovirastot ja STTV:n tehtävät on perinyt Valvira eli Sosiaali- ja terveydenhuollon lupa- ja valvontavirasto. Uuden alkoholilain myötä yksinomaan käymisteitse valmistettujen enintään 4,7 tilavuusprosenttia etyylialkoholia sisältävien alkoholijuomien vähittäismyyntiluvan saattoi saada melkein mikä tahansa kioski. Kauppoihin ilmestyi keskioluen rinnalle siidereitä ja long drink -juomia. Alkoholinkäyttöön muun ohella kaupunkien puistoissa alettiin suhtautua sallivasti. 1990-luvun alun lamavuosina alkoholin kokonaiskulutus oli vähentynyt. Uuden, olennaisesti sallivamman sääntelyn seurauksena alkoholin kokonaiskulutus ja alkoholihaitat lähtivät taas nousuun. (Mäkelä 2019.) Kulutuksen ja haittojen kasvu ei ollut kuitenkaan yhtä jyrkkää kuin vuoden 1969 uudistusten jälkeen (Häikiö 2006: 33).

Alkoholipolitiikassa ei ollut enää paluuta entiseen vuoden 1995 jälkeen. Kiireessä valmisteltuun lakiin jääneisiin puutteisiin ja lisääntyneisiin haittoihin pyrittiin vuosien mittaan vaikuttamaan valtioneuvoston asetuksella. Alkoholijuomien myyntiaikoja vähittäiskaupassa supistettiin vuonna 2007. (Finlex 2023a.) Lisäksi vuonna 2003 säädettiin järjestyslaki (Finlex 2023d).

Yleisesti Eurooppana pidetyn maantieteellisen alueen sisällä olevat suvereenit valtiot tai niiden hallitsemat alueet ovat vaihtuneet tai muuttuneet moneen kertaan viime

vuosisatojen aikana. Merkittävä osa Euroopan nykyisistä niin sanotuista kansallisvaltioista on syntynyt 1800- ja 1900-luvun aikana suurten valtiollisten rakennelmien murtuessa sotien, levottomuuksien tai taloudellisten mullistusten seurauksena. (Blouet 2008: 158–165, 172–175, 185.) Tätä tutkimusraporttia kirjoittaessani meneillään on jälleen pyrkimys väkivalloin muuttaa valtioiden hallitsemia alueita, kun Venäjä käy hyökkäyssotaa Ukrainassa.

Tässä tutkimuksessa maantieteellinen Eurooppa ymmärretään mahdollisimman laajasti niin, että se käsittää myös esimerkiksi saaret ja vesistöt sekä Euroopassa sijaitsevat osat valtioista, jotka sijoittuvat osaksi Aasiaan. Euroopan ja Aasian itäisen rajan katsotaan yleisesti kulkevan Uralvuoria pitkin. Tämän määritelmän kehitti 1700-luvulla maantieteilijä Vasilli Tatischev. Kyse oli Venäjän tsaari Pietari Suuren ja Venäjän eliitin pyrkimyksistä erottaa Eurooppa Aasiasta merkityksellisenä kokonaisuutena. (Warf 2010 toim.: 1029–1030.) Tällä tavoin maantieteellinen Eurooppa on kulttuurinen luomus.

Havaintojeni mukaan *euro*-typistesanan sisältävät substantiivit yleistyivät 1990-luvun alkuvuosina. Esimerkiksi Koskenkorvan viinan 0,7 litran vetoista myyntipakkausta nimettiin puheessa *eurokossuksi*. Myös lekseemi *eurooppalainen* yleistyi tuolloin monissa yhteyksissä. Alkoholipolitiikkaa ja sen muutoksia koskevassa journalismissa ja keskustelussa esiintyi taajaan käsitteitä, kuten *eurooppalaiset juomatavat* ja *eurooppalainen juomakulttuuri*. Tuossa yhteiskunnallisessa kontekstissa *eurooppalainen* vaikutti edustavan lähinnä tavoiteltavia asioita.

Seuraava vaikuttava muutos alkoholiloissa tapahtui vuonna 2004, jolloin alkoholiveroa alennettiin tuntuvasti. Muutoksen taustalla oli Baltian maiden liittyminen Euroopan unionin jäseniksi ja pelko alkoholijuomien matkustajatuonnin lisääntymisestä. Yhteisöoikeudellisten normien perusteella alkoholijuomia sai – ja saa edelleen – tuoda toisesta jäsenvaltiosta omaan käyttöön olennaisesti suurempia määriä kuin EU:n ulkopuolisista maista (Tulli). Suhteellisesti eniten halpenivat väkevät alkoholijuomat. Veronalennuksen seurauksena alkoholijuomien kokonaiskulutus ja alkoholihaitat lisääntyivät tuntuvasti (Mäkelä 2019; Finlex 2023f). Kokonaiskulutuksen ja haittojen torjumiseksi alkoholiveroa sittemmin korotettiin useaan kertaan (Alkoholiverotus). Mainittakoon, että alkoholipolitiikka kuuluu valtioneuvostossa sosiaali- ja terveystieteiden ministeriölle, mutta alkoholiverotus muun veropolitiikan tapaan valtiovarainministeriölle (STM, Alkoholiverotus).

Lainsäädännön ja yhteiskuntaelämän suhde voi edetä kahdessa järjestyksessä: voi käydä niin, että reaali maailma muuttuu ja laki muutetaan – jos muutetaan – vastaamaan muutuneita oloja. Toinen vaihtoehto on muuttaa lainsäädäntöä, joka sallii, kieltää, rajoittaa, estää tai muuten ohjaa taikka pakottaa yhteiskunnan jäsenet muuttamaan toimintaansa. (Ks. Österlund 2017: 18–20.)⁴

Alkoholioloissa tapahtuneisiin muutoksiin, kuten kokonaiskulutuksen kasvuun, oli tarkoitus vaikuttaa alkoholilain kokonaisuudistuksella 2010-luvun alkupuoliskolla. Uudistus oli kirjattu Kataisen hallitusohjelmaan, mutta sitä ei tehty (H0111: 61). Alkoholilain mainontaa koskevia pykäläiä tosin muutettiin. Tämän tutkimuksen kannalta olennaista on, että medioissa käytiin keskustelua asiasta. Tutkimusaineistoni keskimmäisen osan tekstit, eli B-aineisto (ks. alaluku 1.3.), on julkaistu tässä yhteiskunnallisessa tilanteessa.

Vuoden 2018 alussa tuli voimaan uusi alkoholilaki (Finlex 2023c). Sipilän hallituksen aikana alkoholipolitiikan lähtökohtana eivät olleet alkoholipitoisista aineista aiheutuvat terveydelliset, sosiaaliset ja yhteiskunnalliset ongelmat. Näitä ovat esimerkiksi väkivaltarikollisuus, sikiövauriot, alkoholiperäiset sairaudet, vammat ja kuolemantapaukset; liikenneonnettomuudet, työtehon aleneminen, työkyvyttömyys ja harmaasta taloudesta yhteiskunnan taloudelle aiheutuvat haitat. Alkoholilain uudistuksessa painotettiin haittojen ehkäisyn ohella myös elinkeinoelämän tarpeita, minkä seurauksena alkoholipolitiikkaa liberalisoitiin. Alkoholijuomien saatavuuteen eniten vaikuttava muutos oli päivittäistavarakaupassa myytävien juomien sallitun alkoholipitoisuuden nosto 4,7 tilavuusprosentista 5,5:een. Samalla luovuttiin näiden juomien valmistustapavaatimuksesta yksinomaan käymisteitse, mikä mahdollisti esimerkiksi väkeväästä alkoholijuomasta ja mikserieistä tehtyjen juomasekoitusten vähittäismyynnin. (Finlex 2023f.) Tutkimusaineistoni uusimmat tekstit, eli C-aineisto (ks. alaluku 1.3.), on julkaistu tätä muutosta edeltävänä aikana.

Kaikkia kolmea alkoholipoliittista kokonaisuudistusta – joista yksi ei toteutunut – edelsi tiedotusvälineissä aihetta koskeva keskustelu uudistuksen tarpeista, odotetuista vaikutuksista ja yleensä yhteiskunnan alkoholioloista.⁵ Muutoksen tuulen suunnasta riippumatta

⁴ Österlund pohtii samaan tapaan alkoholipolitiikan ja alkoholikulttuurin suhdetta.

⁵ Sinänsä alkoholipoliittisia kokonaisuudistuksia on vain kaksi. Toteutunut kokonaisuudistus Sipilän hallituksen ajalta on periaatteessa se, jota Kataisen hallitus ei toteuttanut.

näissä yhteyksissä viljeltiin taajaan lekseemiä *eurooppalainen*. Alkoholipoliittisessa keskustelussa vaikuttaa siltä, että tietynsuuntainen politiikka ja tietynlainen käyttäytyminen on eurooppalaista. Tutkimukseni ponnistaa alun perin tästä ajatuksesta.

Siinä missä itsenäisyyttä edeltävien vuosisatojen alkoholipoliittiset peruskysymykset liikkivat talouskysymysten ohella kotiteollisuuden, välittömien haittojen, verotuksen ja lopulta täyskiellon ympärillä, itsenäisen Suomen alkoholipolitiikan historia kieltolain päätymisestä alkaen on käytännössä enemmän tai vähemmän Alkon historiaa. Alko on ollut ja on alkoholipoliittisessa keskustelussa toiveiden lähde ja kritiikin kohde, mikä näkyy monissa tutkimusaineistoni teksteissäkin. Menneiden vuosikymmenten Alko määräsi alkoholipolitiikassa käytännössä kaikesta, toisin kuin nykyinen Alko (Häikiö 2006: 26, 30–31). Silti sitä voidaan luonnehtia merkittäväksi alkoholipolitiikan välineeksi. Tämän tutkimuksen kannalta mielenkiintoista on, millä tavoin Alkosta puhutaan ja ei puhuta.

2. TEOREETTINEN JA METODINEN VIITEKEHYS

Tarkastelen tutkimuksessa kolmen aikakauden aineistoja. Tässä mielessä tutkimusta voidaan pitää diakronisena. Tutkimuksen keskiössä kuitenkin ei ole aikakausien vertailu. Tutkimukseni on käytännössä täysin kvalitatiivista. Tutkimus sisältää joitakin yksinkertaisia laskelmia ja taulukoita, joiden tarkoitus on helpottaa aineiston käsittelyä ja tutkimustulosten esittelyä. Tutkimus ei tällä tavoin ole kuitenkaan kvantitatiivista, sillä analyysin tarkoituksena ei ole tuottaa tilastollisesti merkittäviä havaintoja. Tässä luvussa käyn läpi tutkimukseni teoreettiset ja metodiset lähtökohdat, esittelen niihin liittyvät keskeiset käsitteet ja Faircloughin analyysimallin.

2.1. Diskurssi, luonnollistuma ja ideologia

Diskurssintutkimuksen taustalla on M. A. K. Hallidayn systeemis-funktionaalinen teoria (SF-teoria). Teorian mukaan kieli on funktionaalista ainakin kolmella tavalla: se toimii viestinnän välineenä, mahdollistaa maailman kuvaamisen eli representoimisen, ja sen avulla luodaan sosiaalisia suhteita ja identiteettejä. (Ks. esim. Halliday 1973; Pietikäinen & Mäntynen 2019: 20, 95–96.)

Diskurssintutkimuksessa on keskeistä ajatus kielestä sosiaalisena toimintana. Kielen sosiaalinen luonne merkitsee, että kielenkäyttö on aina tilanne-, aika-, paikka- ja tavoitesidonnaista. Edelleen diskurssintutkimus voidaan hahmottaa limittäisenä ja risteytyvänä verkostona, jossa kieli kaikkine ominaisuuksineen liittyy laajoihin yhteiskunnallisiin prosesseihin ja rakenteisiin. (Pietikäinen & Mäntynen 2019: 14–15, 18.)

Diskurssintutkimus on myös kontekstisidonnaista. Tämä merkitsee, että minkään sanan, ilmauksen, tekstin tai diskurssin merkitys ei ole staattinen vaan dynaaminen. Merkitykset syntyvät kontekstissa, eli yhteydessä kieltä ympäröivään todellisuuteen. (Pietikäinen & Mäntynen 2019: 37–38.)

Laajimmillaan voidaan ajatella, että kieli sosiaalisena toimintana sisältää kielenkäyttäjien kaikki sosiaalisen ja vuorovaikutuksellisen toiminnan mahdollisuudet. Tällä seikalla taas on yhteys diskurssin kontekstisidonnaisuuteen. Kontekstisidonnaisuudesta seuraa

esimerkiksi, että tässä tutkimuksessa tehdyt havainnot aktivoituvista diskursseista eivät ole yleismaailmallisia vaan sidoksissa tutkittavien tekstien ”maailmaan”.

Pällin (2003: 22–23) mukaan diskurssi on yksinkertaistettuna kieltä tilanteisessa kontekstissaan, mutta määritelmä jättää auki paljon painotusmahdollisuuksia. Pälli näkee hyväksyttävänä ne diskurssin määritelmät, joissa diskurssin sanotaan olevan tulkinnallinen käsite, muodostuvan teksteistä ja tulkittavan sosiaalisissa käytännöissä rakentuvaksi ja sosiaalista todellisuutta rakentavaksi merkityssuhteiden systeemiksi.

Diskurssilla tarkoitan tässä tutkimuksessa yhtäältä diskurssia sosiaalisena toimintana ja vuorovaikutuksena ja toisaalta todellisuuden sosiaalisena konstruktiona. Samaan tapaan diskurssia luonnehtivat Norman Fairclough ja hänen diskurssia koskevaan ajatteluunsa nojautuvat tutkijat. (Fairclough 1995b: 18; Heikkinen 1999: 54; Paso 2007: 35.) Saviniemi (2015: 88) sanoo diskurssien olevan tutkimuksessaan asioiden merkityksellistämisen ja kuvaamisen tapoja, jotka ovat käytössä vuorovaikutustilanteesta toiseen. Saviniemi mukaillen, joskin pelkistäen, diskurssit ovat tässä tutkimuksessa vuorovaikutustilanteissa toistuvia puhumisen tapoja (ks. myös Raitala 2022: 58). Vuorovaikutus tulee ymmärtää laajasti kattamaan kaikki mahdolliset vuorovaikutustilanteet. Puhumisen tulee ymmärtää kattavan myös kirjallisessa muodossa olevat kielenkäyttötilanteet. Määritelmällä on merkitystä varsinkin sen kannalta, että tutkimuksen kohteena ovat diskurssit.

Vesa Heikkisen mukaan *ideologiat ovat perustavia valtaan liittyviä kielellisiä tai muita valintoja, joilla on sekä tajunnan, todellisuuden että kielen ulottuvuus*. Edelleen Heikkisen mukaan tällaisten valintojen tiedostamattomista luonnollistumista tai tietoisista luonnollistamisista seuraa se, mitä nimitetään ”terveen järjen” mukaiseksi ajatteluksi (Heikkinen 1999: 90). Samoilla linjoilla on ollut myöhemmin esimerkiksi Merja Torvinen, jonka mukaan *kriittisen tekstintutkimuksen yhtenä tehtävänä on nähdä näiden luonnollistumis- ja luonnollistamisprosessien läpi*. (Torvinen 2020: 39.) Fowler (1985: 65) huomioi myös, että yhteisölle relevanttien käsitteiden käyttö säilyttää ideat yhteisön tietoisuudessa, auttaa niiden siirtymisessä ryhmältä ja sukupolvelta toiselle. Täten uusinnetaan ja levitetään ideologiaa yhteisössä. Ideologia on siten maailmankuva neutraalissa merkityksessä, laajalti tiedostamaton teoria siitä, kuinka maailma toimii ”terveen järjen” mukaisesti ajateltuna. Ilmiö ei ole ainoastaan leksikaalinen vaan myös esimerkiksi syntaktisilla rakenteilla voi olla sosiaalisia merkityksiä. (Ks. myös Paso 2007:45.) Ideologiat ovat

vaikeasti hahmotettavia ja siten niiden tutkiminenkin voi olla vaikeaa. Katson diskurssin edustavan ideologiaa kielessä, minkä vuoksi se on kielentutkimuksen kohteena mielekäs. Diskurssia tutkien voidaan saada tietoa ideologiasta. Sekä Heikkinen että Torvinen nojaavat luonnollistuma-ajatuksissaan Faircloughin ajatteluun (1994 [1989]: 92.) Tässä tutkimuksessa lähestyn luonnollistumaa ilmiönä samalla tavalla, joskin tarkastelun kohteena on ainoastaan lekseemi *eurooppalainen* alkoholipoliittisessa kontekstissa.

Sanakirjamääritelmän mukaan ideologia on 'aatejärjestelmä, -rakennelma' (KS 2022 s.v. *ideologia*.) Heikkisen (1999: 82) mukaan käsitettä käytetään tavallisesti kahdessa peruserkityksessä. Neutraali merkitys nojaa liberaaliin traditioon, kriittinen marxilaiseen. Fairclough (1994 [1989]: 2) esittää "terveen järjen" mukaisten oletusten, joita ihmiset tiedostamattaan käyttävät kielellisessä vuorovaikutuksessa, olevan *ideologioita*. Edelleen Faircloughin (1995b: 54) mukaan kielenkäyttötapoihin sisältyvät ideologiset oletukset⁶ ja niiden taustalla olevat valtasuhteet muotoutuvat näkymättömissä, mikä osaltaan pitää yllä tällaisia valtasuhteita.

Esimerkiksi Faircloughiin (1995a: 1–2, 17, 24) ja häneen viittaavaan Heikkiseen (1999: 86) nojaten käytän *ideologian* käsitettä kriittisesti niin, että suhtaudun tekstiin pyrkimyksenäni havaita siinä mahdollisesti piilevä ideologisuus ja miten se ilmenee. Tässä tutkimuksessa tulkitseen Heikkistä (1999: 84) mukailen yksittäisten kielenkäyttöjen kertovan yhteisön ideologioista ja yhteisön kielenkäyttötavoista. En kuitenkaan näe ristiriitaa siinä, että tukeudun laajaan ideologiakäsitykseen, jossa ideologia tulee nähdä kielen avulla sekä yksilön ja yhteiskunnan sosiaalisten tieto-, arvo- ja valtajärjestelmien kautta tapahtuvaksi maailman hahmotus- ja konstruointitavaksi (ks. Torvinen 2020: 138).

⁶ Faircloughin (1995b: 54) aiheeseen liittyvä virke virke alkuperäiskielellä kuuluu: *For instance, ways in which a conventional consultation between a doctor and a patient is organized, or a conventional interview between a reporter and a politician, take for granted a whole range of ideologically potent assumptions about rights, relationships and knowledge and entities.* Suomennoksessa (Fairclough 1995c: 75) lukee: *Esimerkiksi tavanomaisessa lääkärin ja potilaan välisessä konsultaatiossa tai perinteisessä toimittajan ja poliitikon välisessä haastattelussa erilaisia oletuksia, oikeuksista, suhteista, tiedosta ja identiteeteistä pidetään itsestäänselvinä. Kaikissa näissä oletamuksissa on ideologista potenssia [– –].* Kielitoimiston sanakirjan mukaan *potenssi* on 1. 'kyky; vars. miehen yhdyntäkyky.' 2. **mat.** 'tulo jossa on eksponentin osoittama lukumäärä samansuuruisia tekijöitä' (KS 2022 s.v. *potenssi*). Kumpikaan sanakirjan määritelmävaihtoehto ei tee suomennoksen sanavalintaa ymmärrettäväksi. Asian tarkempi semanttinen tarkastelu jää tutkimusaiheen ulkopuolelle.

2.2. Kriittinen diskurssianalyysi teoriana ja metodina

Pietikäinen (2000: 195) luonnehtii kriittistä diskurssianalyysiä väljäksi yleisnimeksi sellaisille kielenkäytön tutkimuksille, joissa ollaan kiinnostuneita kielen sosiaalisen käytön ja valtasuhteiden yhteenkietoutuneisuudesta. Nähdäkseni kaikki kriittinen kielentutkimus koskee kielen ja vallan suhdetta. Faircloughin (1994 [1989]: 42, 49, 55–56) mukaan tämä suhde voidaan jakaa yhtäältä diskursiiviseen valtaan ja valtaan diskurssin taustalla. Tässä tutkimuksessa tarkastelen molempia. Valta on käsitteenä ymmärrettävä tässä tutkimuksessa mahdollisimman laajasti: Poliittista ja taloudellista valtaa voi olla vain niillä tahoilla, jotka saavat äänensä kuuluviin. Vapaalla lehdistöllä on tämän vuoksi merkittävästi valtaa. Kielenkäyttötilanteessa jokaisella puheenvuoron saavalla taholla on jokin määrä valtaa.

Pietikäisen ja Mäntysen (2019: 268) mukaan diskurssintutkimus on sekä teoreettinen että metodinen näkökulma tutkimukseen. Tämän tutkimuksen teoreettinen ja metodinen viitekehys on kriittinen diskurssianalyysi, jota useissa yhteyksissä luonnehditaan nimenomaan viitekehyyksi itsenäisen metodin sijaan.

Kriittinen diskurssianalyysin piirissä on tutkittu paljon yhteiskunnallisia aiheita. Näitä ovat Pietikäisen (2000: 205–207) mukaan ensinnäkin tutkimukset, joissa pyritään muodostamaan yleistettävä ja laaja kuva tiedotusvälineiden toiminnan, rasismien ja etnisten vähemmistöjen suhteista. Toinen päätyyppi ovat tutkimukset, joissa tarkastellaan sosiaalisen ilmiön rakentumista diskurssissa ja tutkitaan kielenpiirteiden vaikutuksia ja roolia tässä prosessissa. Kriittinen diskurssianalyysi metodisena valintana sopii mainiosti tutkimukseni lähtökohtiin sikäli, että aiheeni on sidoksissa lainsäädäntöön, politiikkaan ja yhteiskunnallisiin valtasuhteisiin.

Tutkimustradition fokuksessa usein on syrjitty tai sorretti ihminen tai ryhmä (Paso 2007: 31). Näen asian niin, että päihdehaitoista kärsivät ihmisryhmät ja -ryhmät ovat alisteisessa tai heikommassa asemassa alkoholielinkeinoon ja siihen liittyviin poliittisiin valankäyttäjiiin nähden. Viimeksi mainittujen intresseissä on, että alkoholin kulutukselle on mahdollisimman vähän esteitä. Alkoholin potentiaalinen käyttäjä sanomalehden lukijana ei todennäköisesti kuulu niihin tahoihin, joilla on valta päättää, miten kyseisestä päihdeestä puhutaan mediassa. Lukija ei välttämättä ole myöskään tietoinen tästä

valtasuhteesta. Näiden seikkojen vuoksi pidän kriittistä diskurssianalyysiä varsin sopivana lähestymistapana tutkimusaiheeseeni.

Diskurssianalyttinen lähestymistapa mahdollistaa monenlaiset tutkimusmenetelmät. Metodini mukailee Norman Faircloughin analyysimallia, josta kerron lisää seuraavassa alaluvussa.

2.3. Faircloughin analyysimalli

Faircloughin (1994 [1989]: 26) mukaan kriittinen diskurssianalyysi tapahtuu kolmitasoisesti. Nämä ovat kuvaus (*description*), tulkinta (*interpretation*) ja selitys (*explanation*). Kuvauksen tasossa on kyse tekstissä ilmenevistä kielenpiirteistä, kuten substantiivi- ja verbivalinnoista. Tulkinnan tasossa ymmärrän samoin kuin Virpiranta (2022: 16–17) ja Saviniemi (2015: 199, 235) olevan kyse aineistosta nousevien merkitysten ja niistä rakentuvien järjestelmien tunnistamisesta eli diskurssien eristämisestä. Myös Faircloughin (1994 [1989]: 163) selityksen tason ymmärrän samoin kuin Virpiranta (2022: 17), eli tavoitteena on kuvata diskurssi sekä yhteiskunnallisena toimintana että suhteessa yhteiskunnallisiin rakenteisiin. Analyysin tässä osassa sidon diskurssin laajempaan yhteiskunnalliseen kontekstiin.

Analysoin aineistoa lähinnä kuvauksen ja tulkinnan tasolla alaluvuissa 3.1.–3.5. Näissä alaluvuissa esittelen havaintoni alkoholijuomien eksplisiittisistä nimeämisistä, tunnistamani puhumisen tavat ja eristämäni diskurssit. Analyysin selityksen tason olen sijoittanut suurimmaksi osaksi alalukuun 3.6. Kyseisessä alaluvussa sidon edellisten alalukujen diskurssit laajempaan yhteiskunnalliseen kontekstiin ja esittelen havaintoni kielen ja vallan suhteista. Edelleen esitän havaintoni lekseemin *eurooppalainen* mahdollisesta luonnollistumasta.

Analyysin kohteena ovat Faircloughin (1994 [1989]: 110–111) mallissa sanasto, kielioppi ja rakenne. Sanaston osalta tarkasteltavia seikkoja ovat luokittelevuus, ideologinen kiistanalaisuus, mahdollinen uudelleensanoitus, toisto; ideologisesti merkitsevät suhteet sanojen välillä, kuten synonyymit, hyponyymit ja vastakohtat; eufemismit ja ilmeisen muodolliset tai epämuodolliset sanavalinnat; ilmaisuvoimaiset tai latautuneet sanat sekä

metaforat. Kieliopin kannalta tarkasteltavia seikkoja ovat esimerkiksi aktiivi- ja passiivimuodot, lauseiden positiivisuus ja negatiivisuus, modaalisuus, modus, mahdollinen monikon 1. persoonan ja yksikön tai monikon 2. persoonan esiintyminen sekä pronominiva-linnat. Rakenteen osalta tarkasteltavia seikkoja ovat vuorovaikutuksen käytänteet ja tekstin rakenne laajemmin. Näitä ovat esimerkiksi puheenvuoron ottamisen käytänteet ja asioiden esittämisjärjestys. Kaikkien seikkojen tarkastelu ei ole tarpeen kaikissa tutkimuk-sissa. Faircloughin mukaan esitetty listaus näistä asioista on vahvasti viitteellinen.

Tässä tutkimuksessa painotan sanastoa, ja erityisenä tarkastelun kohteena ovat alkoholi-juoman eksplisiittiset nimeämiset. Analyysi ei ole suoraviivainen vaan mukaelma Fair-cloughin mallista. Näin on siksikin, että tarkastelun kohteena ovat aktivoituvat diskurssit ja niiden lisäksi edellä mainittu lekseemin *eurooppalainen* mahdollinen luonnollistuma näiden diskurssien ohella ja tavallaan niistä riippumatta. Faircloughin malli on tarkoitettu alun perin englannin kielen tutkimukseen, minkä vuoksi se ei sellaisenaan sovi suomen-kielisen aineiston analysointiin.

Olen eristänyt diskurssit aineistosta merkiten aluksi värikynällä aineiston paperitulos-teille tekstien substantiivilausekkeet. Tämän jälkeen olen merkinnyt omilla väreillään al-koholijuomien eksplisiittiset nimeämiset ja alkoholin juomisen eksplisiittiset nimeämiset. Seuraavaksi olen merkinnyt aineistoon instituutioita ja niiden toimintaa sekä jäseniä ku-vaavat ilmaukset, paikannimet, adjektiivien komparatiivimuodot ja predikaattimuotoisten verbien konditionaalimuodot ja passiivimuotoiset verbit. Edelleen olen merkinnyt rajoi-tusta, kiellettyyttä ja sallittuutta koskevat ilmaukset, kulttuuriin ja tapoihin liittyvät il-maukset sekä haitallista käytöstä ja muita haittoja koskevat ilmaukset. Tässä tutkimuk- sessa on havaintoja konditionaalien ohella myös muiden modusten käytöstä, mutta näitä en ole poiminut aineistosta systemaattisesti.

Lekseemin *eurooppalainen* käyttöyhteyksistä teksteittäin olen laatinut taulukon. Lisäksi olen laatinut aineistokohtaiset taulukot alkoholi-juomien eksplisiittisistä nimeämisis-tä. Olen laatinut taulukot myös aktivoituvista diskursseista aineistoittain. Nämä taulukot ovat tutkimuksen liitteenä (liite 1). Tutkimusekonomisista syistä en ole laatinut taulukoita kai-kista havainnoimistani kielenpiirteistä. Tämä seikka ei nähdäkseni vaikuta tutkimustulok-siin, vaikka se näkyikin analyysin esittämistavassa.

Olen laatinut aineistokohtaiset taulukot myös aktivoituvista diskursseista. Nämä taulukot ovat tutkimuksen liitteenä.

3. ANALYYSI

3.1. Alkoholijuoman eksplisiittiset nimeämiset

Esittelen tässä alaluvussa alkoholijuomien eksplisiittiset nimeämiset aineistoittain. Olen jättänyt analyysin ulkopuolelle substantiivit *alkoholi* ja *alkoholijuoma*. Ensiksi mainittu esiintyy taajaan aineistossa, mutta sen tarkoitteenala on laajempi kuin muilla tarkasteltavilla nimeämisisillä. Esimerkiksi *alkoholiongelma* ei semanttisesti merkitse itse juomaan rajautuvaa ongelmaa. *Alkoholijuoma* on hyperonyymi kaikille alkoholijuoman nimeämisisille, joten sen rinnastaminen tässä yhteydessä sen hyponyymeihin ei olisi tutkimuksen kannalta mielekäästä. Ilmausta käytetään myös esimerkiksi alkoholilainsäädännössä, jossa sen sisältö on määritelty (Finlex 2023b; Finlex 2023c).

Toinen rajaukseni näissä nimeämisisissä koskee ilmauksia *väkevä alkoholijuoma* ja *mieto alkoholijuoma*, jotka olen jättänyt pois taulukoista. Nekin ovat juridisia käsitteitä (Finlex 2023b; Finlex 2023c). Olen jättänyt pois myös nimeämiset *miedot* ja *väkevät*, joita käytetään enimmäkseen monikossa, sekä ilmaukset *juoma* ja *mieto juoma* luvusta riippumatta. Aineistossa esiintyy yhden kerran nimeäminen *terävät* ja sen vastakohtana *tylsät*. Tulkitsen nämä kielelliset valinnat juuri kyseisessä tekstissä pakinatyyllisen tekstin tehokeinoksi, joiden tarkastelu jätän tämän tutkimuksen ulkopuolelle.

Alkoholijuoman eksplisiittiseksi nimeämiseksi en tässä tutkimuksessa laske myöskään juoma-astiaan ja sen sisältämän alkoholijuoma-annoksen määrään viittaavia ilmauksia, kuten *lasillinen*, *tuoppi* tai *tuopponen*, mikäli näihin ei liity varsinaista alkoholijuoman nimitystä. Seuraavissa taulukoissa luetelluissa alkoholijuomien nimeämisisissä ovat mukana kaikki tapaukset, joissa kyseinen lekseemi esiintyy joko itsenäisenä tai yhdyssanan edus- tai määriteosana. Näin esimerkiksi *viini* sisältää muun muassa kaikki esiintymät substantiiveista *viini*, *kuohuviini* ja *viinikulttuuri*. Olen päätenyt tähän rajaukseen paitsi tutkimusekonomisista syistä, myös siksi, että nimenomaan alkoholipitoiseen juomaan viittaava kielellinen aines on tarkasteluni kohde ja palvelee siten tutkimuksen tavoitteita. Seuraavissa taulukoissa 1–3 on listattuna aineistoittain ja frekvensseittäin alkoholijuomien eksplisiittiset nimeämiset. Prosenttiosuus kunkin taulukon kolmannessa sarakkeessa kertoo, kuinka suuressa osassa kyseisen aineiston tekstejä nimeäminen esiintyy.

TAULUKKO 1. Alkoholijuomien eksplisiittiset nimeämiset A-aineistossa.

nimeäminen	<i>f</i>	%
<i>viina</i>	14	60
<i>viini</i>	19	60
<i>olut</i>	15	70
<i>kalja</i>	2	10
<i>samppanja</i>	1	10
<i>viski</i>	5	20
<i>vodka</i>	2	10
<i>votka</i>	2	20
<i>likööri</i>	1	10
<i>rommi</i>	2	20
<i>gini</i>	2	20
<i>brandy</i>	1	10
<i>konjakki</i>	5	2

TAULUKKO 2. Alkoholijuomien eksplisiittiset nimeämiset B-aineistossa.

nimeäminen	<i>f</i>	%
<i>viina</i>	11	60
<i>viini</i>	39	70
<i>olut</i>	13	50
<i>kalja</i>	2	10
<i>siideri</i>	3	30
<i>long drink</i> <i>-juoma</i>	1	10

TAULUKKO 3. Alkoholijuomien eksplisiittiset nimeämiset C-aineistossa.

nimeäminen	<i>f</i>	%
<i>viina</i>	13	50
<i>viini</i>	25	90
<i>olut</i>	45	90
<i>kalja</i>	1	10
<i>sahti</i>	1	10
<i>siideri</i>	4	20
<i>samppanja</i>	1	10
<i>viski</i>	1	10
<i>konjakki</i>	1	10
<i>gini</i>	1	10
<i>jallu</i>	1	10

Kaikkien aikakausien aineistoissa alkoholi on nimetty useimmin *viiniksi*, *olueksi* tai *viinaksi*. Jo näinkin suppeasta aineistosta voi tällä perusteella päätellä, että alkoholijuoman eksplisiittinen nimeäminen alkoholipolitiikkaa käsittelevässä journalismissa ei ole merkittävästi muuttunut 1990-luvun alusta vuoteen 2017 mennessä. Edelleen voidaan havaita, että lekseemillä *eurooppalainen* vaikuttaisi olevan vahva yhteys näihin nimeämiin. Vastaavasti sen yhteys muihin kuin mainittuihin alkoholijuoman nimeämisiin vaikuttaisi niiden esiintymistiheydestä päätellen olevan heikko.

Olut oli ennen vuotta 1995 ainoa päivittäistavarakaupoissa myytävä alkoholijuoma (Sepänen 2022; THL 2022: 96). Oluen asema litramääräisesti merkittävimpänä alkoholijuomana ei ole sittemminkään horjunut (THL 2022: 22–25). Merkittävässä osassa aineiston tekstejä käsitellään juuri päivittäistavarakaupoissa myytäviä alkoholijuomia koskevaa sääntelyä. On siten odotuksenmukaista, että *olut* esiintyy usein tietyissä teksteissä.

Nähdäkseni *viinin* esiintyminen havaitussa taajuudessa johtuu *olueen* verrattuna toisenlaisista asioista. C-aineiston teksteistä vain yhdessä *viini* ei esiinny kertaakaan. Osasyynä tähän saattavat olla ne myönteiset konnotaatiot, joita viineihin todennäköisesti liitetään. Viinejä ei aineistossa yleisesti nähdä ensisijaisena päihdeongelmien tai ongelmallisen

käyttäytymisen lähteenä. *Viini* vaikuttaisi kielellisenä valintana edustavan niitä alkoholi-juomia, joiden saatavuutta toivotaan lisättävän – vaikka todellisuudessa tällainen poliittinen ratkaisu tarkoittaisi mahdollisesti myös muiden alkoholijuomien saatavuuden lisäämistä⁷. Jäljempänä alaluvussa 3.3. osoitan, kuinka alkoholijuoman eksplisiittinen nimeäminen *viiniksi* aktivoi kulttuuridiskurssia.

Kolmesta yleisimmästä alkoholijuoman eksplisiittisestä nimeämisestä *viina* vaikuttaisi olevan problemaattisin. *Viinan* tarkoitteenalaa on vaikea hahmottaa täsmällisesti. Sanakirjamääritelmän mukaan *viina* merkitsee ’tislattuja alkoholijuomia’ ja yleisesti ’väkeviä alkoholijuomia, alkoholia’ (KS 2022 s.v. *viina*). Alkoholipoliittisessa kontekstissa *viina* vaikuttaisi olevan painotetusti läsnä kielteisissä yhteyksissä. *Viinalla* näyttäisi joka tapauksessa olevan eräänlainen metaforinen valmius, joka muilla alkoholijuomien nimeämisillä on verraten vaatimatonta. Tämä näkyy esimerkiksi yhdyssanoissa, kuten *viina-basso*, *viinahöyry*, *viinamäki*, *viinapää* ja *viinatrokari*. Sananlaskussakin juuri *viina* mainitaan viisaitten juomaksi. Alkoholipoliittisessa kontekstissa *viina* näyttäisi harvoin merkitsevän nimenomaan tisleitä. Useimmiten nimeämisellä on muita syitä ja tarkoituksia.⁸

3.2. Haittadiskurssi

Haittadiskurssissa on kyse alkoholin käytön aiheuttamista tai sen käyttöön liittyvistä kielteisistä seurauksista ja ilmiöistä. Nämä voidaan jaotella yhteiskunnallisiin, sosiaalisiin ja terveydellisiin haittoihin⁹. Haittadiskurssia aktivoivat kielteisiä seurauksia tai jonkinlaisia

⁷ Nykyisen alkoholilain valmisteluvaiheissa ilmeni poliittista tahtoa valmistustapaneutraliteettia vastaan. Mikäli aiemmassa alkoholilaissa ollut vaatimus yksinomaan käymisteitse valmistettujen alkoholijuomien vähittäismyynnin sallittuudesta päivittäistavara-kaupassa olisi tullut myös uuteen lakiin, kaupoissa olisi voitu sallia vahvempien oluiden myynti. Niin sanotut limuviinat olisivat tässä tapauksessa jääneet Alkon yksinmyyntioikeuden piiriin, vaikka vähittäismyytävien alkoholijuomien sallittu tilavuusprosentti olisi nostettu 5,5:een. Asiaan liittyvää mahdollista yhteisöoikeudellista ongelmaa on pohdittu jo 1990-luvulla (Ahlström & Österberg 1995: 424).

⁸ Agricolan (1548: xvi) tekstiä Matteuksen evankeliumissa: [– –] *site sömeri ia winan ioomari* --. Vuoden 1642 Raamatussa ovat esimerkiksi seuraavat katkelmat: [– –] *Että me nousisim warahin wijnamäkeen/ja näkisim jos wijnapuut cucoistuwat* [– –], [– –] *sillä sinun nisäs owat suloisemmat kuin wijna* [– –] ja [– –] *sitä syömäritä ja wijnan juomarita* [– –] (Biblia 1642: 343–345, 571). *Viina* kulloisissakin kirjoituksissaan tarkoitti vanhan kirjasuomen aikaan ’viiniä’ (SSA 2012 [2000] s.v. *viina*).

⁹ Vuoden 1995 alussa voimaan tulleen alkoholilain 1 §:ssä lain tarkoituksiksi oli määritelty *alkoholin kulutusta ohjaamalla ehkäistä alkoholipitoisista aineista aiheutuvia yhteiskunnallisia, sosiaalisia ja terveydellisiä haittoja*. Oikeushistoriaan siirtyneen pykälän luonnehdinta haitoista on edelleen hyvä lähtökohta niitä koskeville lingvistikille ja yhteiskunnallisille pohdintoille.

menetyksiä tarkoittavat ilmaukset, kuolemaa tarkoittavat ilmaukset, päihteitä ja päihteiden käyttöä merkitsevät ilmaukset sekä alkoholijuoman nimeäminen *viinaksi* tai *kaljaksi*.

Alkoholijuoman eksplisiittinen nimeäminen *viinaksi* vaikuttaisi aineistossa merkitsevän useimmin viittausta alkoholijuomiin yleisesti. *Kaljan* tarkoite aineistossa on nähdäkseni ’olut’ tai ’mallasjuoma’. Tämä on sikäli mielenkiintoista, että Kielitoimiston sanakirjan mukaan *kalja* on ’alkoholiton tai hyvin mieto, usein kotitekoinen mallasjuoma’. Toisen määritelmän mukaan se on myös ’oluen arkikielinen nimitys’. (KS 2022 s.v. *kalja*). Aineiston esiintymissä ei ole mitään viitteitä siitä, että *kalja* merkitsisi juomia, joiden markkinointinimissäkin esiintyisi *kalja* – esimerkiksi *kotikalja*.

Myös juomisen haitallista tiheyttä, suurta kulutusta tai suurta kertakäyttöä kuvaavat ilmaukset aktivoivat haittadiskurssin. Sitä aktivoivat niin ikään alkoholin juomisen nimeäminen *ryyppäämiseksi*, *kännäämiseksi* tai *juopotteluksi* sekä näiden tekijännimijohdokset *ryyppääjä*, *kännääjä* ja *juoppo*. *Ison suomen kieliopin mukaan* tekijännimi on johdos, joka tarkoittaa kantaverbinsä ilmaiseman toiminnan suorittajaa (VISK 2008 § 251). Tulkitseen näiden nimeämisten edustavan Faircloughin (1994 [1989]: 110–119) tarkoittamia luokitteluskeemoja. Puhuja kategorisoi tietynlaista käytöstä ideologisesti motivoituneiden nimeämisvalintojen kautta.

Haittadiskurssia aktivoivat tässä tarkastelussa myös raittiuteen viittaavat ilmaukset. Raittius elämäntapavalintana tai ilmiönä ei aineistossa ole puheenaiheena muutoin kuin alkoholiin liittyviä kielteisiä ilmiöitä käsittelevissä kohdissa. Edelleen haittadiskurssia aktivoivat paikannimet *Viro*, *Tallinna* ja *Baltia*. Nämä ovat edustettuna pääosin B- ja C-aineistoissa. A-aineistossa on vain kaksi tekstiä, joissa esiintyy *Tallinna*.¹⁰

Vapausdiskurssin lisäksi myös haittadiskurssia aktivoivat veroihin ja verotukseen liittyvät ilmaukset. Tämä havainto ei varsinaisesti yllätä, sillä verotuksella ja veroilla on yhteiskunnassa ja politiikassa monia ulottuvuuksia. Verotus on tosiasiallisesti myös

¹⁰ Baltian maat Viro, Latvia ja Liettua liittyivät Euroopan unionin jäseniksi vuonna 2004. A-aineiston tekstin julkaisun aikoihin alkoholin matkustajatuonti näistä maista oli olennaisesti pienempi yhteiskunnallinen ilmiö (Tulli). On mahdollista, että tällä seikalla on ollut vaikutusta kieleen jo siitä syystä, että asiasta on todennäköisesti puhuttu vähemmän.

alkoholipolitiikan väline, jolla valtio pyrkii ohjaamaan alkoholin kulutusta ja vähentämään alkoholihaittoja (Babor ym. 2023: 103–113).

Seuraavassa esimerkissä on kaksi abstraktia kielteisiä seurauksia kuvaavaa ilmausta ja yksi haitallista alkoholin käytön määrää koskeva ilmaus:

- (1) ”*Akuutit alkoholihaitat voidaan lähes täysin ehkäistä, jos kohtuukäyttäjät ja varhaisvaiheen suurkuluttajat saataisiin noudattamaan kertakäytön riskirajaa*”.

Puhuja erottaa *akuutit alkoholihaitat* muista alkoholisidonnaisista haitoista. Näen *riskin* tässä kielteistä seurausta kuvaavana ilmauksena, sillä vaikka varsinainen haitta kenties ikään kuin odottaa riskirajan takana, on jo riski yksilölle koituvaa seurausta tietynlaisesta alkoholinkäytöstä. *Suurkuluttaja* merkitsee alkoholinkäyttöä koskevassa puheessa ei-toivotun joukon jäsentä, joka kuluttaa alkoholia suositusten vastaisia määriä (ks. myös KS 2022 s.v. *suurkuluttaja*). Tulkitsen tämänkin nimeämisen luokitteluskeemaksi.

Esimerkissä sivulauseen predikaatti esiintyy konditionaalissa, vaikka päälauseen predikaatti on indikatiivimuotoinen. Nämä modukset ilmentävät eritasoista varmuutta, mikä saattaa lukijaa. Indikatiivimuotoinen väite ilmaisee modaalisella asteikolla kategorisen väitteen ja suurta episteemistä varmuutta (VISK 2008 § 1590). Lausuman ideologinen motivoituneisuus piilee siinä, että puhuja ensiksi asettaa persoonavalinnoilla itsensä ja edustamansa instituution irralleen sekä kertakäytön riskirajaa noudattamattomista kohtuukäyttäjistä ja akuuteista alkoholihaitoista että suurkuluttajista. Passiivi häivyttää tehokkaasti vastuun ja kausaliteetin, joten lukija ei tiedä kenen vastuulla on muuttaa kyseisen ihmisryhmän toimintaa. (Fairclough 1994 [1989]: 123–125.) Toiseksi indikatiivi luo käsityksen siitä, että kielteiseen asiaan voidaan vaikuttaa. Lopulta konditionaali tuo lausumaan ehtoja, jotka selittävät epäonnistumisen. *Ison suomen kieliopin* mukaan konditionaali edustaa suunniteltua, ennustettua tai kuviteltua asiaintilaa. Tässä esimerkissä konditionaalilause on ennustetulkintainen, eli se kehittelee kuvitelman pohjalta seurauksia (VISK 2008 § 1592). Modusvalinta on turvallinen sikäli, että puhuttu asia on vielä toteutumaton tulevaisuutta. Puhuja on Alkon biolääketieteen osaston dosentti. Hän edustaa instituutiota, jonka jakelemien tuotteiden käyttö aiheuttaa sanottuja haittoja.

Seuraava esimerkki sisältää ilmauksia oletetuista kielteisistä seurauksista, joita ravintolapäivänä tunnettu teemapäivä voisi tuoda tullessaan:

- (2) *Tolppanen löysi myös lukuisia muita **ongelmia**. ”Po up -ravintolat [sic!] ovat kiva juttu niin kauan kuin **mitään vakavaa ei tapahdu**”, Tolppanen sanoi. ”Kuka ottaa vastuun, jos asiakkaat saavat **ruokamyrkytyksen**?”*

Edellisessä esimerkissä haittadiskurssia aktivoivat yleisesti kielteisiin seurauksiin viittaava substantiivi *ongelmia*, edelleen yleisesti jonkin vakavan tapahtuman mahdollisuuden viittaava ilmaus *mitään vakavaa* ja spesifiä terveyshaittaa kuvaava *ruokamyrkytys*. Huomattakoon, että *ongelmia* on toimittajan valinta. Toisaalta toimittaja on valinnut myös sitaatit. Tulkitsen retorisen kysymyksen yhdessä edellä mainittujen sanavalintojen kanssa ideologisesti motivoituneeksi. Siteerattu puhuja on kansanedustaja. Hän ei todellisuudessa odota vastausta, sillä kysymys on osa monologia (VISK 2008 § 1706). Tämän esimerkin tulkinta ei ole yksiselitteistä, sillä kyseessä ovat kahden eri puhujan valinnat.

Seuraavassa esimerkissä on alkoholin juomisesta aiheutuvan ei-toivotun toiminnan ja kielteisten seurausten kuvauksia:

- (3) *Ne olivat töissä käyviä isiä ja äitejä, jotka **toikkaroivat humalapäissään, loukkasivat itseään, tappelivat ja saivat aikaan avioriitoja**.*

Jää pieni tulkinnanvara sille, onko esimerkin *loukata itseään* ja ovatko mahdollisesti muutkin luettelon jäsenet seurausta humalapäissään toikkaroinnista. Sanakirjamääritelmän mukaan *toikkaroida* merkitsee ’hoiperrella, hoippua’ (KS 2022 s.v. *toikkaroida*.) Molempia voidaan joka tapauksessa pitää kielteisinä seurauksina. Verbi *tapella* ja substantiivi *avioriidat* ovat nekin selkeästi ei-toivottuja seurauksia. Jokainen näistä ilmauksista aktivoi haittadiskurssia.

Monikon 3. persoonavalintana kertoo, että puhuja ei kuulu samaan joukkoon haittojen aiheuttajien kanssa. Huomionarvoisia ovat myös ihmistarkoitteinen pronominalinta *ne pro he* sekä aiheen lähestyminen työssäkäynnin, isyyden ja äitiyden kautta. Tulkintani lausuman ideologisesta motivoituneisuudesta liittyy puhujan statukseen päihdelääkärinä. Hänen viestinsä on, että alkoholihaitat eivät koske vain yhteiskunnan marginaalissa eläviä ihmisiä vaan myös muita.

Esimerkeissä (4)–(6) esiintyy alkoholijuoman eksplisiittisiä nimeämisiä, jotka aktivoivat haittadiskurssia:

(4) ***Viina aiheuttaa noin 2500 kuolemaa vuodessa.***

Edellisessä esimerkissä *viina* on lauseen subjektina aktiivinen toimija, joka aiheuttaa laajassa mitassa erityisen haitallisia seurauksia. Tässä sellaista edustaa *kuolema*. Itse juttu käsittelee juomatapoja ja muun ohella naisten alkoholinkulutuksen kehitystä. Tekstissä esiintyvät alkoholijuomien nimeämiset *viini*, *olut* yhdyssanan *keskiolut* edusosana ja *kalja* yhdyssanan *saunakalja* edusosana. Näiden lisäksi puhutaan *väkevistä*. Kuolemaa käsittelee vain esimerkin virke, ja vain siinä alkoholijuoma on eksplisiittisesti nimetty *viinaksi*. Tulkitsen puhujan tarkoittavan *viinalla* kaikkia alkoholijuomia.

Tarkasteltaessa tekstiä A6 kokonaisuutena nähdään sekä alkoholijuoman eksplisiittisen nimeämisen kautta aktivoituvien diskurssien kontekstisidonnaisuus (ks. alaluku 2.1.) että diskurssien limittyminen. Limittymisellä tarkoitan tässä ensinnäkin sitä, että jotkin ainekset aktivoivat useampaa kuin yhtä diskurssia. Toisekseen esimerkiksi vierekkäisissä virkeissä tai jopa saman virkkeen sisällä on eri diskursseja aktivoivaa ainesta. Tämä näkyy seuraavasta esimerkistä:

(5) ***Suomalaiset juomatavat ovat poikenneet keskimääräisistä eurooppalaisista juomatavoista siinä, että naiset ovat juoneet vähemmän, raittiita on ollut enemmän, alkoholia on juotu harvemmin eikä juuri lainkaan ruokajuomana, saunakaljat ovat olleet suosittuja ja juopuminen on ollut tärkeää.***

Haittadiskurssia aktivoi edellisessä esimerkissä selkeimmin substantiivi *juopuminen*, jota pidän tässä katsannossa alkoholinkäytön kielteisenä seurauksena. Sanakirjamääritelmän mukaan *juopua* merkitsee 'päihtyä, humaltua alkoholista, tulla juovuksiin' (KS 2022 s.v. *juopua*).

Pitkähkö luettelomuotoinen virke kertoo juomatavoista ja aktivoi siten kulttuuridiskursseja. Kirjoittajan valinnat voivat perustua moneen motiiviin. Luettelon ainoan alkoholijuoman eksplisiittisen nimeämisen sisältävän lauseen esiintyminen ainoan päihtymystä tarkoittavan lauseen parina luo kuitenkin virkkeelle lopetuksen, jossa juuri nämä asiat rinnastuvat. Kulttuuridiskurssista ikään kuin laskeudutaan *saunakaljan* ja *juopumisen* kautta haittadiskurssiin. Edellisen esimerkin virke esiintyy tekstin loppupuolella. Sitä seuraavat

kaksi lyhyttä kappaletta käsittelevät haittoja ja alkoholin kertakäytön rajoja. Juttu päättyy edellä olevaan esimerkkiin (5).

Seuraavassa esimerkissä on kaksi alkoholijuoman eksplisiittistä nimeämistä saman virkkeen sisällä:

- (6) *Holmlundin mukaan **oluen** myynnin rajoitukset eivät ole ratkaisu suomalaisen **viinaongelmaan**.*

Edellisessä esimerkissä aktivoituu tosin vapausdiskurssi ilmauksessa *oluen myynnin rajoitukset*, mutta haittadiskurssia aktivoi substantiivi *viinaongelma*. Merkitsevää on, että kielellisenä valintana ongelmien lähde ei ole *olut* vaan *viina*. Itse teksti käsittelee päivittäistavarakaupoissa myytävien alkoholijuomien mahdollisia myyntirajoituksia. Päivittäistavarakaupoissa ei ole ollut tai ole laillisesti mahdollista myydä alkoholijuomaa, jonka markkinointinimessä esiintyisi *viina*. Jo tästä voidaan päätellä, että nimeämisvalinnan taustalla saattaa olla pyrkimys väittää kaupan olevan ongelmia aiheuttavia alkoholijuomia ja niitä, joilla ei ole yhteyttä ongelmiin. Jälkimmäisiä edustaa tässä *olut*. Molemmat nimeämiset ovat tulkintani mukaan siten ideologisesti motivoituneita ja edustavat luokitteluskeemoja, joiden avulla puhuja edistää poliittista tavoitetta. Puhuja on jutun mukaan Suomen Lähikaupan¹¹ toimitusjohtaja Ralf Holmlund. Hän ei määrittele jutussa *viinaongelmaksi* nimeämäänsä ilmiötä.

Seuraavassa esimerkissä alkoholi on jälleen nimetty *viinaksi* ja seuraukset ovat kielteisiä:

- (7) *Kun niin moni ihminen Suomessa **kuolee viinaan**, onko se heidän oma valintansa?*

Päälauseen persoonapronominivalinnassa käytetty monikon 3. persoona kertoo, että puhuja ei kuulu viinaan kuolijoihin. Heihin kuuluu *niin moni ihminen*. Faircloughin (1994 [1989]: 123–124) mukaan tulee olla tarkkana toimijuuden, vastuun ja kausaalisuuden epäselvyyksien mahdollisesta ideologisesta motivoituneisuudesta. Ilmaus aktivoi haittadiskurssin kielteisen seurauksen kuvauksesta, mutta alkoholin – tässä tapauksessa mieluummin sen kuin alkoholijuoman – eksplisiittinen nimeäminen *viinaksi* vaikuttaa asiaan.

¹¹ Yritys lienee Suomen Lähikauppa Oy, joka harjoitti päivittäistavarakauppaa Siwa-myyväläketjun kautta. Yritys- ja yhteisötietojärjestelmän (YTJ) mukaan yrityksen nimi on ollut 11.8.2016 alkaen K-Market Oy.

Kuolla viinaan on ilmeisesti siinä määrin kiteytynyt ilmaus, että sitä voidaan käyttää jopa tällaisessa virkkeessä.¹² Puhujan kysymys on Faircloughin (1994 [1989]: 125–126) tarkoittama retorinen kysymys (ks. myös Saviniemi 2015: 208). Tyypilliset vastausvaihtoehdot ovat kyllä ja ei.

Seuraavissa esimerkeissä nähdään alkoholinkäyttöä ja alkoholinkäyttäjää kuvaavia ilmauksia, jotka aktivoivat haittadiskurssia:

- (8) *Tahitilaiset esimerkiksi välttelivät aluksi tutkimusmatkailijoiden tuomia alkoholijuomia, mutta ryhtyivät sitten **rajuiksi ja väkivaltaisiksi ryyppääjiksi**.*

Raju ja väkivaltainen ryyppääjä kuvaa ei-toivotunlaista alkoholin käyttäjää, mikä aktivoi haittadiskurssin. Myös tässä alkoholinkäyttäjien nimeämiset ovat luokitteluskeemoja, jotka kategorisoivat tietynlaista käytöstä. Samoin on seuraavassa esimerkissä.

- (9) ***Juopot** kadulla ja kalliit viinit ravintolassa eivät edistä maakuvaa eivätkä siten myöskään kansallista kilpailukykyä.*

Alkoholinkäyttäjät eivät harjoita tässä toivottua toimintaa eli *edistä maakuvaa ja kansallista kilpailukykyä*. Tällaisten asioiden edistämättömyys on tulkittavissa yhteiskunnalliseksi haitaksi, minkä vuoksi alkoholinkäyttäjän nimeäminen *juopoksi* aktivoi haittadiskurssin. *Kielitoimiston sanakirjan* mukaan *juoppo* on 'yhtenäen, vähän väliä juopotteleva (henkilö), alkoholisti' (KS 2022 s.v. *juoppo*).

Seuraavassa esimerkissä alkoholinkäytön tapa ja sen luonnehdinta aktivoivat haittadiskurssin. Puhuja myös eriyttää niin sanotusti hyvän ja huonon alkoholinkäyttötavan virkkeen sisällä.

- (10) *Useimmiten ajatellaan, että **kännääminen** on ongelmallista, mutta viinien juominen ruoan kanssa sivistynyttä, eurooppalaista ja siksi parempaa.*

¹² Aineiston teksti C5:n otsikko on *Kansanedustaja Jaana Pelkosen mielestä viinan on virrattava vapaasti – mutta onko ihmisellä oikeus juoda itsensä hengiltä?* Myös jutun ingressissä Pelkosen sanomaksi on laitettu: [–] *viinan on virrattava vapaasti*. Jutun leipätekstissä ilmausta ei ole. Huomioitakoon, että vaikka nähdäkseni *viina* alkoholijuoman eksplisiittisenä nimeämisenä on laadultaan negatiivisia konnotaatioita luova, sillä on myös neutraalimpi sävy. Ilmauksessa *viinan on virrattava vapaasti* allitteraatio tuo lausumaan kepeyttä, joka on omiaan häivyttämään *viinan* negatiivisia konnotaatioita. (Ks. Pulkinen 2015: 115.)

Alkoholinkäytön nimeäminen *kännäämiseksi* ja sen luonnehdinta *ongelmalliseksi* aktivoi haittadiskurssin. Esimerkissä aktivoituu myös kulttuuridiskurssi alkoholinkäytön tapoja kuvaavista ilmauksista, alkoholijuoman nimeämisestä *viiniksi* ja alkoholinkäytön yhdistämisestä ruokailuun. Huomionarvoista on myös passiivimuotoinen johtolause, joka tässä tulkintani mukaan antaa ymmärtää kuvatun ajattelun olevan vallitsevaa, eikä vain kirjoittajan käsitys asiasta (ks. Fairclough 1994 [1989]: 124–125).

Seuraavissa esimerkeissä nähdään paikannimien *Viro*, *Tallinna* ja *Baltia* aktivoivan haittadiskurssia. Aineistossa nämä paikannimet yhdistyvät suorastaan kategorisesti alkoholisidonnaisiin haittoihin liittyvään puheeseen.

- (11) *Hän kertoi, että joka tapauksessa **alkoholin käyttöä ja humalaöykkärointiä on paheksuttava**. ”Kerro se puoluesihteerille”, keskustan Hannu Kemppainen karjaisi salista. Hän viittasi kokoomuksen puoluesihteerin Pekka Kivelän **Tallinnan-retkeen**.*

Kielitoimiston sanakirjan mukaan *öykkäri* on esimerkiksi ’metelöitsijä’ ja ’häirikkö’ (KS 2022 s.v. *öykkäri*). Johdoksen *öykkärointi* ainoa esimerkki viittaa *humalaisten öykkärointiin* (KS 2022 s.v. *öykkärointi*). Esimerkissä *alkoholin käyttö ja humalaöykkärointi* esitetään paheksuttavina toimintoina, ja tulkitsen ne tämän tutkimuksen kontekstissa haitaksi. Ensiksi mainittu on sellaisenaan neutraali ilmaus, mutta rinnastettuna *humalaöykkärointiin* ja nesessiivi-ilmaukseen (ks. VISK 2008 § 906) *on paheksuttava* kyse on ei-toivotusta toiminnasta. Toimittaja tulkitsee Hannu Kemppaisen tokaisun viittaavan sellaista tapahtuneen Tallinnassa. Kyseinen paikannimi ei ole tässä kontekstissa journalistisesti välttämätön valinta, millä perusteella tulkitsen myös *Tallinnan* haittadiskurssia aktivoivaksi ainekseksi.

- (12) *Aivan varmasti kieltojen lisäämisestä hyötyvät vain **viinatrokarit, salakapakat ja Tallinnan kaupungit**.*

Jotta nähtäisiin, miten edellisen esimerkin *Tallinnan kaupungit* ja siinä nimenomaisesti aines *Tallinnan* aktivoi haittadiskurssia, on ensiksi kiinnitettävä huomiota virkkeen luetteloon. Siinä *Tallinnan kaupungit* rinnastetaan *viinatrokareihin* ja *salakapakoihin* kieltojen lisäämisestä hyötyvinä tahoina. Kielitoimiston sanakirjan mukaan *trokari* on ’salakauppias’ tai ’maineeltaan epämääräinen välittäjä’ (KS 2022 s.v. *trokari*). *Sala-* taas merkitsee

yhdyssanojen alkuosana esimerkiksi 'salaista' ja 'luvatonta' (KS 2022 s.v. *sala-*). *Kapakan* sanakirjamääritelmä on 'anniskeluravintola, krouvi' (KS 2022 s.v. *kapakka*).

Edellä mainittujen sanakirjamääritelmien perusteella on selvää, että viinatrokarit ja salakapakat edustavat laittomia ja vähintään yhteiskunnallisesti ei-toivottuja ilmiöitä. Jutun lukijan voidaan olettaa tietävän, että Tallinna on suomalaisten suosima matkailukohde, jossa on kauppoja. Kun *Tallinnan kaupungit* esiintyy luettelossa rinnasteisena *viinatrokareihin* ja *salakapakoihin*, se edustaa samankaltaista ilmiötä näiden kanssa. Yhdistävä tekijä on tässä tapauksessa ei-toivottu alkoholikauppa. Tällä tavalla *Tallinnan* esiintyminen tekstissä aktivoi haittadiskurssin.

Huomionarvoinen on myös indikatiivimuotoinen predikaattiverbi *hyötyvät*, jota vahvistaa intensiteettipartikkelilla *aivan* määritetty adverbi *varmasti*. Nämä valinnat luovat lukijalle kuvan erittäin suuresta episteemisestä varmuudesta. (VISK 2008 § 646, 667, 854, 1590.) Tulkitseen nämä valinnat yhdessä edellä mainittujen substantiivivalintojen kanssa ideologisesti motivoituneiksi. Puhuja vastaa omiin kysymyksiinsä rajoittavaa alkoholipolitiikka kritisoivassa kommenttikirjoituksessa, jonka otsikko on *Faktat pöytään* (ks. esimerkki (7)).

Seuraavassa esimerkissä haittadiskurssia aktivoivat paikannimi *Viro*, alkoholin eksplisiitinen nimeäminen *viinaksi* ja ei-toivotun käyttäytymisen kuvaukset.

- (13) *Hän uskoo, että tiukka kontrolli on voinut johtaa siihen, etteivät suomalaiset osaa ottaa vastuuta omasta juomisestaan. Että se johtaa kapinointiin: Viron viinaralliin ja uhoavaan kännäämiseen.*

Edellisessä esimerkissä *Viro* yhdistetään *viinaralliin*, joka on määritelty Kielitoimiston sanakirjassa. *Ralli* on kuvaus 'rajusta peli- tai työtahdista tai rajusta, vauhdikkaasta menosta'. Yhtenä esimerkkinä tästä merkityksestä on *Rajakaupunkien viinaralli*, jonka merkitys on *vilkaasti tehtävät lyhyet ulkomaanmatkat halvan alkoholin saamiseksi*. (KS 2022 s.v. *ralli*). (Ks. myös Mantila 2005.) *Viron viinaralli* rinnastuu *uhoavaan kännäämiseen* kapinoinnin ilmentymänä. Tulkitseen, että sanottu ja sanoin kuvattu *kapinointi* rinnastuu mainintaan suomalaisten osaamattomuudesta ottaa vastuuta omasta

juomisestaan.¹³ Päälauseen predikaattivalinta *uskoa* on analyysin kannalta tärkeä. Tulkitsen lausuman läpikotaisin ideologisesti motivoituneeksi, sillä puhuja avoimesti kertoo uskovansa tiettyyn kausaaliteettiin yhteiskunnallisissa ilmiöissä. Modusvalinta on indikaatiivi, jolloin puhuja on asiastaan niin sanotusti varma (ks. edellä). Ideologiat eivät aina ole piilossa vaan joissain diskursseissa esillä enemmän kuin toisissa (Fairclough 1995b: 47; Heikkinen 1999: 82). Puhuja on kansanedustaja, jota alkoholielinkeino on tukenut rahalahjoituksin. Mielestäni ei ole kaukaa haettua olettaa, että hänen alkoholipolitiikkaa koskevat lausumansa myötäilevät hänen tukijoittensa etuja ja toiveita.

Seuraavassa esimerkissä haittadiskurssia aktivoivat paikannimi *Baltia* ja alkoholijuoman eksplisiittinen nimeäminen *viinaksi*.

- (14) ”Ehkä **viinamatkailu Baltiaan** vähenisi ja ihmiset voisivat käydä enemmän kotimaassa matkailemassa. Sitä kautta alkoholiprocentin ylärajan nostokin olisi meille **hyödyksi**.”

Baltiaan suuntautuva *viinamatkailu* esitetään tässä esimerkissä toimintana, jonka toivotaan vähenevän, mikä suorastaan mahdollistaisi kotimaan matkailun lisääntymisen. Puhuja lähestyy asiaa *hyödyn* kautta. Ajateltaessa ’haittaa’ ja ’hyötyä’ toistensa käsitteellisinä vastakohtina voidaan nähdä haittadiskurssin aktivoituvan tässä *viinamatkailu Baltiaan* -aineuksessa. On myös mahdollista, että paikannimi *Baltia* ja alkoholijuoman eksplisiittinen nimeäminen *viinaksi* motivoivat tällaisissa kielellisissä yhteyksissä toisiaan ja vahvistavat siten haittadiskurssin aktivoitumista.

Puhujan modusvalinta verbi-ilmauksissa *väheneisi*, *voisivat käydä* ja *olisi* on konditionaali (ks. edellä), mikä onkin harmoniassa virkkeen aloittavan *ehkä*-adverbin kanssa. Mahdolliset vastaväitteet on ainakin osittain torjuttu näillä sana- ja modusvalinnoilla.

Tulkitsen edellä mainittujen paikannimien edustavan yhtä luokitteluskeemaa. Kielessä ne nähtävästi tarkoittavat paikkaa, josta matkailijoiden tuoma alkoholi on peräisin. A-aineiston aikoihin tämä ilmiö ei ollut yhtä laaja kuin B- ja C-aineistojen aikoihin (ks. alaluku 1.5. alkoholin tuontirajoitusten muutoksesta). Puhuja on Matkailu- ja ravintolapalvelut

¹³ Apo (2001: 332–333) kirjoittaa kapinallisesta juomisesta ja viittaa viinaralleihin 1990-luvun alussa kohdistuviin lehtikirjoituksiin. Kansanedustajan lausuma substantiivivalintoineen on tältä osin erittäin lähellä Apon tekstiä.

MaRa ry:n toimitusjohtaja. Hänen edustamansa yhdistyksen jäsenten etuja palvelisi mahdollisimman liberaali anniskelua koskeva sääntely ja suomalaisten vapaa-ajan matkojen suuntautuminen kotimaahan ulkomaiden sijaan.

3.3. Kulttuuridiskurssi

Kulttuuridiskurssissa ovat läsnä monenlaiset alkoholin käyttöön liittyvät myönteiseksi koetut tai sellaisina kuvatut asiat. Sanakirjamääritelmän mukaan *kulttuuri* tarkoittaa ensinnäkin 'ihmiskunnan henkisten ja aineellisten aikaansaannoksia' sekä 'sivistystä'. Toiseksi kyse on 'jonkin elämänalueen tai yhteisön piiriin vakiintuneista ajattelu- ja toimintatavoista'. (KS 2022 s.v. *kulttuuri*.) Jälkimmäistä määritelmää mukaillen kulttuuria voivat olla esimerkiksi alkoholinkäyttöä koskevat tavat ja käytännöt, laajemmin myös suhtautumisen tavat ja normisto. (Ks. Simpura 1983: 12–17; Österlund 2017: 3.)

Kulttuuridiskurssia aktivoivat ensinnäkin alkoholin käyttötapoja koskevat ilmaukset, alkoholin liittäminen ruokaan, ravitsemisliikkeeseen tai ruokailutilanteeseen ja jotkin substantiivivalinnat, kuten erityisesti yhdyssanojen edusosana esiintyvä *kulttuuri* ja *sivistys*. Myös alkoholijuoman nimeäminen tuotenimikkeillä, kuten *viini*, *olut*, *konjakki*, *samppanja*, *viski* tai *vodka* pro *viina*, aktivoi kulttuuridiskurssia. Edelleen kulttuuridiskurssia aktivoivat alkoholijuoman vaatimattomaan määrään tai kohtuuteen viittaavat ilmaukset, kuten *lasillinen*. Kulttuuridiskurssi liittyy usein vapausdiskurssiin (ks. alaluku 3.5.) ilmauksissa, joissa vaaditaan tai toivotaan entistä vahvempien alkoholijuomien laajempaa ostomahdollisuutta päivittäistavarakaupasta.

Seuraavassa esimerkissä puhuja näkee mietojen juomien kulutuksen myönteisenä asiana, joka *on opittu*. Kulttuuridiskurssia aktivoi tässä kulutuksen tapa ja sen saavuttaminen oppimisen tuloksena.

- (15) *Suomessa on opittu kuluttamaan mietoja juomia. Jaolle kaupoissa myytävään keskiolueen ja Alkosta saataviin muihin mietoihin juomiin ei ole enää perusteita.*

Oppia kuluttamaan on analoginen konkreettisia alkoholin juomisen tapoja kuvaaviin ilmauksiin nähden. *Oppia* merkitsee sanakirjamääritelmän mukaan 'tietojen tai taitojen

omaksumista esimerkiksi opiskelun tai kokemuksen kautta' (KS 2022 s.v. *oppia*). *Kuluttaa* taas merkitsee tällaisessa kontekstissa 'hyödykkeiden ostamista ja käyttämistä' (KS 2022 s.v. *kuluttaa*). Verbivalintana se korostaa asian kaupallista puolta, saa toiminnan kuulostamaan arkipäiväiseltä ja etäännyttää lukijaa alkoholinkäytön kielteisistä vaikutuksista. Väitteen esittäjä ei tarkenna, kuka on oppinut tai ketkä Suomessa ovat oppineet. Väitettä seuraa välittömästi jyrkkä kannanotto alkoholijuomien saatavuuden lisäämisen puolesta, mikä aktivoi vapausdiskurssia. Verbin passiivin *TU*-partisiippimuoto (VISK 2008 § 110) jättää oppijoiden joukon avoimeksi ja siten mahdollisuuden sille, että tuo joukko on laaja tai jopa suurin mahdollinen. Tulkitsen verbivalinnan, tuntemattoman toimijan ja passiivin ideologisesti motivoituneiksi valinnoiksi (ks. Fairclough 1994 [1989]: 123–125).

Seuraavissa kahdessa esimerkissä kulttuuridiskurssia aktivoivat alkoholijuoman eksplisiittiset nimeämiset *viini* ja *olut*, jotka yhdistyvät saumattomasti vaatimukseen saatavuuden lisäämisestä.

(16) “*Aluksi viinit ja vahvat oluet tulisi vapauttaa myyntiin päivittäistavarakauppoihin, ja näin purettaisiin Alkon monopolia. Pienpanimoille tulisi sallia tuotteiden suoramyynä.*

(17) *Pelkonen kannattaa muun muassa Alkon monopolin purkamista, alkoholiveron laskemista, viinien tuomista ruokakauppoihin ja ravintoloiden aukioloaikojen sekä anniskelusääntöjen vapauttamista.*

Edellisissä esimerkeissä on myös vapausdiskurssia aktivoivaa ainesta. Esimerkissä (16) ilmaukset rakentuvat verbien *vapauttaa*, *sallia* ja *purkaa* ympärille. Esimerkissä (17) paljolti samoja asioita kerrotaan substantiivi-ilmauksin: *monopolin purkaminen*, *alkoholiveron laskeminen*, *aukioloaikojen sekä anniskelusääntöjen vapauttaminen*. *Viinien tuominen ruokakauppoihin* tarkoittaa tosiasiallisesti Alkon monopolin (ks. alaluku 1.5.) poistamista, joten ilmaus aktivoi ja limittää sekä kulttuuri- että vapausdiskurssia. Esimerkit antavat laajemminkin viitteitä siitä, että kielen tasolla kulttuuri ja vapaus sijaitsevat ikään kuin samassa suunnassa.

Esimerkissä (16) on modusvalintana konditionaali (ks. edellä alaluku 3.2.). Nesessiivirakenne ilmauksissa *tulisi vapauttaa* ja *tulisi sallia* tuo koko lausumaan vaativan sävyn. Aktiivista toimijaa ei näissäkään esimerkeissä tavata. Voimakkaat poliittiset kannanotot

yhdistettynä tuntemattomaan toimijaan ikään kuin korostavat valtaa ja häivyttävät vastuun (Fairclough 1994 [1989]: 123–124). Molempien esimerkkien puhujat ovat kansanedustajia.

Seuraava esimerkki sisältää kuusi kulttuuridiskurssia aktivoivaa kielenpiirrettä:

- (18) *Mistä tietää, että alkoholikulttuuri Suomessa on tervehtynyt? Siitä, että ruokaravintolasta poistuva **perhe** tai **pariskunta jättää juomatta kolmasosan tilaamastaan viinipullosta.***

Puhuja käyttää substantiivia *alkoholikulttuuri*, jonka piirteitä hän luettelee seuraavassa virkkeessä. Substantiivivalinta *ruokaravintola*, jossa *ruoka* esiintyy yhdyssanan *ruokaravintola* määriteosana, korostaa tässä kontekstissa anniskelupaikan luonnetta muuna kuin ensisijaisesti alkoholijuomia myyvänä tahona. *Perheen* ja *pariskunnan* maininta normalisoi alkoholinkäyttöä perhe-elämään tai parisuhteeseen kuuluvana ilmiönä. Virkkeessä on implisiittinen väite siitä, että koko perhe tai pariskunta lähtökohtaisesti käyttää alkoholia. Juomisen tapaa koskeva ilmaus *jättää juomatta kolmasosan* kuvailee määrää kertoen samalla kohtuudesta. Alkoholijuoman eksplisiittinen nimeäminen *viiniksi* kertoo alkoholikulttuuriin kuuluvan juoman laadun. Tulkitsen nämä kielelliset valinnat luokitteluskeemoiksi (Fairclough 1994 [1989]: 110–119), joilla on diskursiivista merkitystä.

Tarkennan, että tekstissä ei ole kysymys kirjoittajan havainnosta vaan toiveesta. Kirjoittaja kritisoi ravintoloiden viinien korkeita hintoja, ja hän väittää alkoholikulttuurin tervehtyvän edullisempien viinien saatavuuden kautta. Kirjoittajan valinta laatia kysymys ja vastata siihen itse on joka tapauksessa mielenkiintoinen myös muuten kuin aktivoituvan diskurssin kannalta. Omaan kysymykseensä vastaten kirjoittaja saa tietysti haluamansa vastauksen. Lukija ottaa vastaan eräänlaisen illuusion dialogista. Todellisuudessa kielellistä vuorovaikutusta ei ole tapahtunut, vaan viesti on yksinomaan kirjoittajan. Kysymys-vastaus-rakenne luo samalla kirjoittajasta ”kaikkietävän” vaikutelman, sillä juuri kirjoittaja osasi vastata kysymykseen, johon lukija jo kenties etsi mielessään vastausta. Tällainen tietämys on omiaan lisäämään kirjoittajan uskottavuutta. (Retorisesta kysymyksestä ks. alaluku 3.2. Kirjoittajan ja lukijan rooleista ks. Heikkinen 1999: 215–220.)

On syytä kiinnittää huomiota partisiippimuotoiseen verbiin *tervehtynyt*. Alkoholikulttuuri on tai ainakin voi olla kirjoittajan toiveissa tällainen. Tervehtyneenä olemisen

mahdollisuuden sisältyä implisiittisesti mahdollisuus olla sairas. Faircloughin (1994 [1989]: 120) mukaan sairausmetaforien ideologinen merkitys on siinä, että niillä on taipumus ilmaista koko yhteiskunnan terveydentilaa siten, että ei-vallitsevat näkökohdat edustavat sairautta eli uhkaa vallitseville näkökohdille (ks. myös Niiniluoto 2015: 218). Tässä esimerkissä alkoholikulttuurin tulisi kirjoittajan mukaan tervehtyä edullisemmän alkoholin kautta. Näin ollen kirjoittajan julkaisuajankohtana kalliiksi kokemat hinnat edustavat sairautta.

Indikatiivi modusvalintana verbissä *on tervehtynyt* on huomionarvoinen (ks. edellä). Valinta osoittaa paitsi kirjoittajan taitoa, myös todennäköistä ideologista motivoituneisuutta. Jutun pohjimmainen viesti ovat helpommin saavutettavasta alkoholista seuraavat myönteiset asiat.

3.4. Suuntadiskurssi

Suuntadiskurssissa on kyse entiteettien kuvittelusta tai väitetystä liikkeestä tai kohdentumisesta metaforiseen suuntaan alkoholipoliittisessa kontekstissa. (Metaforasta tässä yhteydessä ks. alaluku 3.6.) Suuntadiskurssi on kyseessä myös silloin, kun konkreettisilla ihmisillä on vastaavanlainen, todellisessa maailmassa hahmottomaton suunta. Lisäksi suunta voi olla esimerkiksi maantieteellinen tai muuten konkreettinen, mutta toimija on abstrakti tai ei ainakaan ole inhimillinen.

Suuntadiskurssia aktivoivat suuntaan tai sen muutokseen viittaavat ilmaukset, kuten *suunta* tai *kohti*, yhdistettynä abstraktiin kohteeseen viittaaviin ilmauksiin. Samoin suuntadiskurssia aktivoi komparaatio yhdistettynä vastaavaa abstraktia kohdetta kuvaavaan ilmaukseen. Käsittelen komparaatiota myös lekseimin *eurooppalainen* luonnollistumaa koskevassa alaluvussa 3.6.

Seuraavassa esimerkissä suunta on ensin maantieteellinen, mutta heti perään kyseessä on vero. Puheena on jopa *askeleen pituus*:

- (19) *Ensimmäinen askel Eurooppaan päin* otettiin jo viime vuoden alussa, kun mietojen viinien alkoholijuomaverolaski 60 prosentista 45 prosenttiin ja väkevien viinien 55 prosenttiin.

Seuraava liikkahdus määräveron suuntaan tapahtunee vuoden vaihteessa. Alkon tarkoista suunnitelmista Koski ei suostu kertomaan, sillä askeleen pituus riippuu myös hallituksesta ja eduskunnasta.

Tekstin voisi tulkita semanttisesti ensinnäkin niin, että askel ja liikkahdus edustavat samaa tai samankaltaista liikettä. Toisekseen *Eurooppa* ja *määrävero* edustavat samaa ”kohdetta”. Tämä tulkinta ei aktivoituvan diskurssin kannalta ole sinänsä olennainen, sillä joka tapauksessa *askel*, *Eurooppa* ja *liikkahdus* edustavat muita kuin konkreettisia tarkoituksia. Toimija, eli askelen ottanut taho, on passiivimuodosta päätellen tuntematon. Toisaalta jäljempänä esimerkissä on viittaus Alkon suunnitelmiin sekä hallitukseen ja eduskuntaan.

Jälkimmäisessä kappaleessa modusvalintana on potentiaali. *Ison suomen kieliopin* mukaan *potentiaalimuotoisen finiittiverbin sisältävä väitelause ilmaisee epistemistä todennäköisyyttä*. Modusvalinta ei sellaisenaan indikoi poliittista motivoituneisuutta, sillä potentiaali esiintyy tyypillisesti uutisteksteissä esimerkiksi poliittisen ennusteen tai jonkin suunnitellun toiminnan toteutumisesta. (VISK 2008 § 1597.) Potentiaalimuodossa oleva verbivalinta *tapahtunee* jättää auki mahdollisuuden, että puheena oleva asia ei tapahdu.

On syytä tarkastella myös ilmausta *Koski ei suostu kertomaan. Askeleen pituus ja Alkon tarkat suunnitelmat* ilmeisesti edustavat samaa asiaa. Kosken kertomattomuuden syynä on ensiksi mainitun riippuvuus hallituksesta ja eduskunnasta. Kieltomuotoinen väite *ei suostu* välittää silti käsityksen, että Koski päättää asiasta itse.

Esimerkissä mennyt poliittinen päätös kerrotaan metaforan kautta imperfektimuotoisella passiivilauseella. Päätöksen seurauksena *alkoholijuomaverolaski*. Vero käyttäytyi inhimillisen toimijan tavoin, vaikka reaali maailmassa vero on eloton entiteetti. Tuleva poliittinen päätös kerrotaan sekkin metaforan kautta, ja predikaattivalintana on potentiaalimuoto verbistä *tapahtua*¹⁴. Myös instituutiot mainitaan inhimillisinä toimijoina. Tulkitsen toimijoihin liittyvät epäselvyydet ideologisesti motivoituneiksi valinnoiksi. Metaforien

¹⁴ Heikkisen (1999: 136–137) mukaan politiikkapääkirjoituksissa *tapahtua*-verbin funktiona syntaktisesta asemasta riippumatta on staattista prosesseja sekä abstrahoida ja häivyttää konkreettisia tekijöitä. Lisäksi ”itsestään tapahtumista” kuvataan verbeillä *toteutua*, *syntyä*, *esiintyä*, *sujua* ja *käydä*.

käyttöä voivat motivoida monet syyt. Tässä yhteydessä niiden tarkoitus voi olla hillitä keskustelua tai johtaa sitä pois mahdollisesti kiusallisesta asiasta eli alkoholijuomaveron muutospainesta. (ks. Fairclough 1994 [1989]: 119–120, 124–125). Kokonaisuutena esimerkiksi ei kovin tarkasti selviä tekijä, tekemisen sisältö tai ajankohta.

Seuraavassa esimerkissä abstrakti toimija liikkuu abstraktiin kohteeseen:

(20) ”*Huomasimme, että **olutkulttuuri menee selkeästi eurooppalaisempaan suuntaan** [--].*

Suuntadiskurssia aktivoivat substantiivi *suunta*, komparaatio adjektiivissa *eurooppalainen* ja *olutkulttuurin* liike. Inhimilliset toimijat ovat tehneet tästä kaikesta havainnon, jonka tarkkuutta adverbi *selkeästi* korostaa.

Ison suomen kieliopin mukaan komparatiivijohdos ilmaisee verrattavaan entiteettiin nähden suurempaa määrää tiettyä ominaisuutta (VISK 2008 § 603). Verrattava entiteetti jää tässä lukijan tulkinnan varaan. Toimittaja on kirjoittanut ilmauksen lehteen ilman tarkentavia kysymyksiä. Tästä päätellen sekä hänellä että puhujalla on oltava käsitys olutkulttuurista, olutkulttuurin luonteesta liikkuvana entiteettinä, olutkulttuurin eurooppalaisuudesta sekä sen mahdollisuudesta olla vertailukohtaansa selkeästi enemmän eurooppalainen.

Tulkitsen puhujan viestin ideologisesti motivoituneeksi. Elottoman entiteetin, eli olutkulttuurin, personifikaatio ja toimijuus yhdessä metaforisen päämäärän kanssa puhujan valintana tekee viestistä semanttisesti vaikeasti hahmotettavan. (Fairclough 1994 [1989]: 119, 123–124.) Todennäköisesti sekin, että puhuja ei lopulta vertaile olutkulttuurin menosuuntia, on ideologisesti motivoitunut valinta. Suuntadiskurssin aktivoimisen ohella lausuma mielestäni antaa selkeitä viitteitä lekseemin *eurooppalainen* luonnollistumasta alkoholipoliittisessa kontekstissa.

Seuraavan esimerkin toimijat ovat inhimillisiä, mutta liike suuntautuu komparatiivimuotoisen adjektiivin määrittämään abstraktiin kohteeseen:

(21) *Olemme menossa **kohti eurooppalaisempaa juomakulttuuria**.*

Suuntadiskurssia aktivoi suunnasta kertova adverbi *kohti* ja adjektiivin *eurooppalainen* komparaatio. Inhimilliset toimijat ilmaistaan tässä tapauksessa monikon 1. persoonan kautta. Persoonavalinta ei ole aktivoituvan diskurssin kannalta olennainen, mutta kriittisen diskurssianalyysin kannalta yleisemmin huomionarvoinen (Fairclough 1994 [1989]: 127–128). Puhuja ottaa ikään kuin oikeuden puhua ”kaikkien” puolesta, toteaa liikkeen olemassaolon ja julistaa suunnan. Sääskilahti (2006: 217) näkee monikon 1. persoonan käytön alkoholivalistusteksteissä motivoituvan puhujan omien kasvojen suojelusta, tarpeesta häivyttää viestintätilanteen osallistujien persoonat sekä mahdollisesti liian itsensä korostamisen välttelystä. Tulkintani on, että tässä esimerkissä puhuja ei suojele omia kasvojaan tai välttä itsensä korostusta. Persoonavalinta nähdäkseni viestii lukijalle, että myös hänen tulee ymmärtää kuuluvansa samaan joukkoon.

Puhuja kuuluu määrittelemättömään toimijajoukkoon, joka on liikkeessä *juomakulttuuriksi* nimettyyn päämäärään. Tuo päämäärä on enemmän eurooppalainen kuin jokin vertailukohta (ks. edellä esimerkki 20). Eurooppalaisemman juomakulttuurin vertailukohdan puuttuminen on nähdäkseni ideologisesti motivoitunut valinta. *Eurooppalaisempi juomakulttuuri* on metafora, sillä sitä kohti ei voi reaali maailmassa mennä. Samoin kuin edellä esimerkissä 20 tulkitseen myös tämän lausuman osoittavan lekseemin *eurooppalainen* luonnollistumaa alkoholipoliittisessa kontekstissa.

Seuraavassa esimerkissä inhimillinen, mutta tuntematon toimija on *lähtenyt linjalle*, millä on seurauksia:

- (22) *Antti Pönkä paljastuu itsekin terassien ystäväksi. Hän muistaa hyvin ajan, jolloin niitä ei Helsingissä ollut. ”Se oli äärettömän kuivaa”, Pönkä sanoo. ”Helsingistä on tullut iloisempi ja myönteisempi kaupunki. Olen erittäin tyytyväinen, että lähdettiin **tälle eurooppalaiselle linjalle.**”*

Demonstratiivipronominin *tämä* allatiivimuoto *tälle* viitanee terassien olemassaoloon *eurooppalaisen linjan* konkreettisena ilmentymänä. Sanakirjamääritelmiä *linjalle* on paljon, joista tässä yhteydessä nähdäkseni osuvimpia ovat ’toiminnan suunta’, ’suuntaviivat’ ja ’suuntaus’. (KS 2022 s.v. *linja*.)

Eurooppalainen linja on metafora. Puhuja on kokenut terassittoman ajan *äärettömän kuivana*, metafora sekkin. Helsinki on – todennäköisesti entiseen, äärettömän kuivaan aikaan

verrattuna – *iloisempi ja myönteisempi kaupunki*. Komparatiivia käytetään tässä todelliseen vertailuun (vrt. edellä esimerkit 20 ja 21). Epäselväksi jää, tarkoittaako *Helsinki* ihmillisiä toimijoita vai puhujan kokemusta elottomien asioiden kuten terassirakennelmien iloisuudesta ja myönteisyydestä. *Eurooppalaista linjaa* ei jutussa tarkenneta suhteessa muihin mahdollisiin linjoihin, joille passiivimuotoisen ilmauksen vuoksi tuntemattomaksi jäävä toimijajoukko ei lähtenyt.

Varmaa on oikeastaan vain se, että puhuja katsoo puhumishetkellä olevien ja ennen *eurooppalaiselle linjalle* lähtöä olemattomien terassien edustavan eroa eurooppalaisen linjan ja jonkin muun välillä. Reaalimaailmassa terassit edustavat entiseen verrattuna laajempia alkoholinkäyttömahdollisuuksia. Katson lausuman siten osoittavan lekseemin *eurooppalainen* luonnollistumaa alkoholipoliittisessa kontekstissa. Tulkitseen metaforan käytön ja passiivimuodon vuoksi tuntemattomaksi jäävän toimijan ideologisesti motivoituneiksi valinnoiksi (ks. esimerkit (19), (20) ja (21)).

Edellä mainitut esimerkit ovat teksteistä, joissa suunta tai sen muutos näyttäytyy myönteisenä tai vähintään neutraalina asiana. Kaikissa tapauksissa päämäärä, kohde tai tuleva aika merkitsee tai sisältää joko aiempaa laajempia alkoholinkäyttömahdollisuuksia tai vähintään elämäntapaa, johon alkoholinkäyttö kuuluu.

Näiden esimerkkien analysointi kuvauksen ja tulkinnan lisäksi selityksen tasolla vaatii tässä yhteydessä jonkin verran reaalimaailman taustaolettamia. Alkoholielinkeinon edustajan intresseissä on maailma, jossa alkoholijuomille on kysyntää. Jutun kirjoittajan valinnat olla kyseenalaistamatta haastatellun kielellisiä valintoja voidaan nähdä osoituksena asenteesta. Kyse voi olla myös kielenpiirteen luonnollistumasta. Tällaisessa tapauksessa vastaväittäjäton haastateltu käyttää valtaa suhteessa lukijaan (Fairclough 1994 [1989]: 46). Lukijan maailmankuva rakentuu osaltaan sanomalehden välittämästä sanomasta sekä siitä, mitä ei sanota.

3.5. Vapausdiskurssi

Vapausdiskurssi voidaan nähdä puheena elinkeinonvapaudesta, jota institutionaalinen valta kontrolloi kielloin ja rajoituksin. Toisaalta vapausdiskurssi on puhetta yksilön

vapaudesta hankkia ja käyttää alkoholia, joka sekkin on institutionaalisen vallankäytön kontrolloimaa.

Sanakirjamääritelmän mukaisen *vapauden* kaikki kolme määritelmää ovat läsnä vapausdiskurssissa: 1. 'se että joku tai jokin on vapaa'. 2. 'oikeus, valta, lupa, mahdollisuus tehdä jotakin vapaasti, esteettä'. 3. 'vapautus jostakin velvoitteesta, rasitteesta tms.' (KS 2022 s.v. *vapaus*). *Valta* taasen merkitsee 1. 'oikeutta tai mahdollisuutta hallita jotakin tai määrätä tai päättää jostakin'. 2. 'virkamiehiä ynnä muita edellä mainitun vallan käyttäjinä'. 3. 'valtakuntaa, valtiota' (KS 2022 s.v. *valta*). Näistä määritelmistä voidaan päätellä, että vapaus ja valta ovat toisistaan erottamattomia käsitteitä. Ne voidaan mielestäni nähdä jopa saman ilmiön eri näkökulmina. Erityisesti institutionaalista valtaa tai sen ilmene mistä kuvaavat kielelliset valinnat aktivoivat vapausdiskurssin. Substantiiveista näitä ovat instituutioiden nimeämiset, kuten *Alko, valtio, hallitus, eduskunta* ja *ministeriö*.

- (23) *Hallituksen lakiesitys jäi toivottoman vanhanaikaiseksi, kun päävastuu sen valmistelusta oli uskottu hallituksen ahdasmielisimmälle ministerille. Siksi on välttämätöntä, että eduskunta korjaa hallituksen esitystä ja panee sen ajan tasalle.*

Edellisen esimerkin virke sisältää kaksi varsin negatiivisesti latautunutta kielellistä valintaa: hallituksen lakiesitys on *toivottoman vanhanaikainen* ja ministeri on *hallituksen ahdasmielisin*. Jälkimmäisen virkkeen vaatimus esityksen *korjaamisesta* ja ajan *tasalle panemisesta* sisältää ajatuksen, että esitys on sekä rikki että vanhentunut ja todennäköisesti siitä tulisi ehjä ja ajanmukainen, kun eduskunta tekisi kirjoittajan vaatimat toimet. Kirjoittaja luokittelee sanavalinnoillaan poliittisen päätöksen ja päätöksentekijän monin tavoin sellaiseksi, mikä on yhteiskunnallisesti ja inhimillisesti ei-toivottavaa. (Fairclough 1994 [1989]: 110–116.) Kyseessä on pääkirjoitus, jonka keskeinen viesti on vaatimus alkoholin saatavuuden lisäämisestä.

Vapausdiskurssi aktivoituu tässä esimerkissä instituutioiden nimeämisten lisäksi ammatinimikkeen *ministeri* ja instituution toimintaa kuvaavan substantiivin *lakiesitys* käytöstä. Huomionarvoinen on myös nesessiivi-ilmaus *on välttämätöntä*. Se ei aktivoi vapausdiskurssia, mutta antaa osaltaan viitteitä siitä, miten korkeassa arvossa kirjoittaja pitää alkoholipolitiikan liberalisointia. Lausumien tulkitseminen ideologisesti motivoituneiksi ei mielestäni ole kaukaa haettua.

Seuraavassa esimerkissä rajoittaja on ensimmäisessä virkkeessä tuntematon. Ministeriön sijaan on aktiivinen toimija, ja lakimuutoksen liike vaikuttaa tapahtuvan ilman ulkopuolista apua.

- (24) *Alkoholimainontaa ollaan Suomessa rajoittamassa nykyisestä. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön perustelu on, että tutkimusten mukaan mainonta lisää nuorten juomista.*

Muun muassa alkoholin ulkomainonnan kieltävä lakimuutos onkin edennyt eduskuntakäsittelyyn.

Vapausdiskurssia aktivoivat instituutioita ja niiden toimintaa kuvaavat substantiivit sekä infinitiivimuotoinen verbi *rajoittamassa* ja partisiippimuotoinen verbi *kieltävä*. Virkakielessä on kokemukseni mukaan varsin tavanomaista, että hallinnollinen yksikkö esitetään inhimillisenä toimijana. Edellisessä esimerkissä institutionaalista valtaa edustava ”kasvoton” ministeriö perustelee tiettyä kantaa *tutkimuksilla*.

On mielenkiintoista, että alkoholimainonnan rajoittajaa ei aluksi kerrota, mutta seuraavassa virkkeessä esiin tulee ministeriön nimi. Todelliset inhimilliset päättäjät ovat kansanedustajat, jotka päättävät laeista. Esimerkin kielelliset valinnat luovat lukijalle kuvan maailmasta, jossa valtaa eivät käytä demokraattisesti valitut päättäjät. (Fairclough 1994 [1989]: 124–125; Heikkinen 1999: 136–141.)

Seuraavassa esimerkissä mainitaan Alkon omistaja ja kilpailuasema. Esimerkki on tekstin alusta.

- (25) *Valtion monopoliyritys Alko on vasta muuttanut uusiin tiloihin sata vuotta vanhaan taloon Arkadiankadulle Helsingin keskustaan. Muutto- ja remonttimiehiä touhua vielä ympäriinsä.*

Uuden konttorin ikkunoista näkyvät Pikkuparlamentti ja Eduskuntatalo, jonka seinien sisäpuolella päätetään pitkälti myös Alkon tulevaisuudesta.

Vapausdiskurssia aktivoivat edellisessä esimerkissä instituutioiden nimet. Toimittajan substantiivivalinta ensimmäisen virkkeen alussa on mielenkiintoinen. Useimmat lukijat tietänevät Alkon omistajan ja monopoliaseman. *Yritys* tarkoittaa tässä ’liikeyritystä’ (KS 2022 s.v. *yritys*). Alkon nimeäminen *yritykseksi* korostaa toiminnan kaupallisuutta.

Monopoli merkitsee 'yksinoikeutta jonkin valmistukseen tai myyntiin' sekä 'täydellisen hallitsevaa asemaa jonkin alan tuotannossa tai kaupassa'. Tulkitsen nimeämiset Faircloughin (1994 [1989]: 118–119) tarkoittamiksi luokitteluskeemoiksi. *Monopolin* ja *yrittäjien* käyttö ei ole tiedonvälityksellinen välttämättömyys, joten nimeämiset ovat todennäköisesti ideologisesti motivoituneita.

Vapausdiskurssia aktivoivat esimerkeissä (26)–(28) normistoon liittyvät substantiivit, kuten *alkoholilaki*, *lakiesitys*, *lainsäädäntö*, *säätely* ja *sääntely*:

- (26) *Vapaaehtoista sääntelyä on tuettava lainsäädännöllä, jolla rajoitetaan alkoholijuomien mainontaa kansainvälisissä tiedotusvälineissä.*
- (27) *Uusi alkoholilaki on valmisteilla sosiaali- ja terveysministeriössä. Lakiesityksen piti alun perin valmistua vuodenvaihteessa.*
- (28) *Uuden alkoholilain piti karsia nippelisääntelyä ja lisätä ravintoloiden omaehtoista valvontaa.*

Alkoholipolitiikassa on tyypillistä jatkuva keskustelu siitä, minkä tulisi olla sallittua, rajoitettua, kiellettyä tai mahdollista. Näihin asioihin institutionaalisen vallan käyttäjä ottaa kantaa lainsäädännössä. Normistoon liittyvät ilmaukset ovat edellisissä esimerkeissä säilyttäneen muuten neutraaleja, mutta esimerkissä (28) esiintyvä *nippelisääntely* on latautunut ilmaus (ks. esimerkki (23)). Tulkintaani tukevat *nippelin* sanakirjamääritelmät 'sähkökytkimet ja säätimet' ja 'pikku tavara, osa, roina' (KS 2022 s.v. *nippeli*). Sitä seuraakin välittömästi toive *ravintoloiden omaehtoisesta valvonnasta*, mikä on yksi elinkeinopauden lisäämisen tapa.

Edellisissä esimerkeissä toimija on joko tuntematon tai eloton toimija käyttäytyy inhimillisen toimijan tavoin. Esimerkin (26) päälauseessa partisiippimuotoinen verbi *on tuettava* luo vahvan vaatimuksen. Sivulauseen passiivimuotoinen predikaatti *rajoitetaan* jättää toimijan avoimeksi. Esimerkissä (27) alkoholilakia valmistelevat ihmiset jäävät pimentoon ja lakiesitys valmistuu tai jättää valmistumatta ikään kuin itsestään. Esimerkissä (28) alkoholilaki esiintyy inhimillisenä toimijana. Aktiivisen toimijan häivyttäminen tai epäselvyys on todennäköisesti ideologisesti motivoitunut valinta kaikissa tapauksissa. (Fairclough 1994 [1989]: 124–125; Heikkinen 1999: 136–141.)

Vapausdiskurssia aktivoivat sallittuutta, kiellettyyttä ja asioiden rajallisuutta ilmaisevat substantiivit ja substantiivilausekkeet, kuten *kielto*, *rajoitus*, *myyntirajoitus*, *anniskeluaikojen lyhentäminen*, *keskioluen laimentaminen* ja *yksi Euroopan tiukimmista sääntely-ympäristöistä*. Myös edellä mainittujen instituutioiden palveluksessa olevat henkilöt tai näiden ammattinimikkeet aktivoivat vapausdiskurssia. Tällaisia ovat esimerkiksi *kansanedustaja*, *puoluesihteri* ja *ministeri*. Seuraavassa esimerkissä substantiivivalinnat ja verbivalinta aktivoivat vapausdiskurssia:

(29) *Yksi iso **hidaste** on Suomen **laki**, joka käytännössä **kieltää** alkoholiin erikoistuneen kaupan perustamisen.*

Esimerkissä *laki* on subjektina aktiivinen toimija, joka sekä *on hidaste* että *kieltää*. Reaalimaailmassa laki on parlamentaarisisessa järjestyksessä säädetty normi, jonka demokraattisissa vaaleissa valitut päättäjät ovat valinneet tietyn yhteiskunnallisen ilmiön järjestämistavaksi. Tulkitsen elottoman entiteetin valinnan subjektiksi ideologisesti motivoituneeksi samoin kuin edellisissä esimerkeissä.

Seuraavassa esimerkissä on mainittuna sekä institutionaalista valtaa edustava taho, joka sallii alkoholielinkeinolle jotain, että yksityisiä kansalaisia eli ravitsemisliikkeen asiakkaita koskeva sallimisen ilmaus:

(30) *Ravintola sai Suomessa **anniskelumonopolia pitäneeltä Alkolta luvan pitää ovet auki ilman ovimiestä ja asiakkaat saivat liikkua vapaasti.***

Verbi *saada* on valittu ilmaisutavaksi molemmille vapauden ulottuvuuksille. Samassa virkkeessä tuodaan esille Alkon monopoliasema.¹⁵ Verbi *pitää* yhdistettynä *anniskelumonopoliin* on sekin huomionarvoinen; ikään kuin Alko olisi itse voinut päättää pitää tai olla pitämättä monopoliasemansa. Todellisuudessa asiasta oli säädetty laissa. Tulkitsen Alkon nimeämisen *monopoliksi* ideologisesti motivoituneeksi samoin kuin edellä esimerkissä (25).

¹⁵ *Anniskelumonopoli* voi tällä tavoin ilmaista johtaa lukijan harhaan. Alkolla tosin oli sekä yksinomainen oikeus myöntää tai evätä anniskelulupa että asettaa järjestyksenvalvojaa koskeva ehto lupaan, mutta itse anniskelutoiminnassa sillä ei ollut täydellistä monopolia, vaikka se olisi ainakin teoriassa voinut sellaisen luoda. Alko tosin harjoitti omaa anniskeluravintolatoimintaa Kantaravintolat-ketjun kautta (Häikiö 2006: 12, 170–171).

Verotusta ja veroja koskevat substantiivi-ilmaukset aktivoivat nekin vapausdiskurssia. Aineistossa näitä ovat esimerkiksi *alkoholivero*, *alkoholiverolaki*, *alkoholijuomavero*, *arvonlisävero* ja *ravintola-anniskelun veroale*. Alkoholijuoman loppukäyttäjät luovuttaa veroina osan alkoholijuomaan käyttämistään varoista valtiolle. Samalla hän luopuu näiden varojen mahdollistamasta osasta taloudellista riippumattomuuttaan.¹⁶ Veroihin ja verotukseen liittyvät ilmaukset aktivoivat vapausdiskurssia, jolla on tältä osin ikään kuin kahdet kasvot: verotuksen vapautta kaventava vaikutus ja toisaalta yhteiskunnan jäseniä hyödyttävä valtion verotulo. Esimerkissä (31) puhuja kommentoi alkoholiverotusta. Valittu näkökulma edustaa tässä valtion tuloja ja rahoitusasema alkoholiin rahojaan käyttävien yksityisten tahojen rahoitusaseman sijaan.

(31) “Kyllä **alkoholiverotuksen** siirtyminen eurooppalaisempaan suuntaan johtaa ajanmittaan [sic!] myös **valtion alkoholitulon alenemiseen**.”

Esimerkissä (31) aktivoituu myös suuntadiskurssi (ks. alaluku 3.4.). Kyseessä on abstraktin toimijan liike abstraktiin suuntaan. Huomionarvoista on myös, kuinka adjektiivi *eurooppalainen* on myös tässä asemoitu suunnaksi. Suunnan laatu on *eurooppalaisempi* kuin alkoholiverotuksen jokin vaihtoehtoinen suunta (ks. esimerkit (20) ja (21)). Puhuja ei tarkenna enemmän tai vähemmän eurooppalaisia suuntia, eikä toimittaja käsittele asiaa muullakaan tavoin. Samoin kuin esimerkeissä (20) ja (21) alaluvussa 3.4. katson myös tämän ilmauksen viittaavan lekseemin *eurooppalainen* luonnollistumaan alkoholipoliittisessa kontekstissa.

Vapausdiskurssissa verotus ja verojen maksu nähdään toisinaan myönteisenä asiana, joka jää saavuttamatta alkoholin matkustajatuonnin vuoksi. Tämän vuoksi veroihin ja verotukseen liittyvät ilmaukset aktivoivat myös haittadiskurssia (ks. alaluku 3.2.). Vapausdiskurssi ja haittadiskurssi limittyvät verotuspuheessa seuraavassa esimerkissä:

(32) *Alkoholin verotus pitäisi perussuomalaisen mielestä laskea asteittain lähemmäs Keski-Euroopan maiden tasoa.*

“Viimeisin veronkorotus aiheutti sen, että verotulot supistuivat, koska yhä enemmän viinaa tuodaan Virosta. Verotuksen lasku Suomessa ei aiheuttaisi verotulojen laskua, koska se kompensoituisi kotimaisen kysynnän kasvussa ja helpottaisi myös kaupan- ja matkailu- ja ravintola-alan ahdinkoa.

¹⁶ Taloudellinen riippumattomuus ei ole eksakti käsite. Tässä yhteydessä perusajatus on kuitenkin se, että taloudellinen vauraus mahdollistaa valintoja ja luo siten vapautta.

Edellinen esimerkki näyttäisi sisältävän ajatuksen siitä, että alkoholin ostajilla on joko vakiintunut kysynnän taso tai ainakin vähimmäistaso, jota he eivät alita missään oloissa. Verot ja verotus edustavat tässä joka tapauksessa institutionaalista valtaa. Verotuksen muutosta koskevan toiveen yhteydessä alkoholi nimetään neutraalisti *alkoholiksi*. Virosta tuotuna se on *viinaa* (ks. alaluku 3.2.), ja verotulojen supistuminen edustaa (yhteiskunnallista) haittaa. *Veronkorotus*, *verotulot* ja *kotimainen kysyntä* näyttäytyvät aktiivisina toimijoina, minkä tulkitsen ideologisesti motivoituneeksi valinnaksi. Faircloughin (1994 [1989]: 123–124) ja Heikkisen (1999: 136–141) mukaan tällaiset ilmaisut ovat omiaan hämärtämään lukijan käsitystä syistä ja seurauksista. Konditionaali valittuna moduksena verbi-ilmauksissa *ei aiheuttaisi*, *kompensoituisi* ja *helpottaisi* näyttäisi antavan pitkälle vietyjä lupauksia poliittisen valinnan seurauksista (ks. alaluvut 3.2. ja 3.3.).

Seuraavassa esimerkissä alkoholijuomat on nimetty osin neutraalisti, eli *vahvaksi olueksi* ja *siideriksi*, ja puhekielisesti *lonkeroksi*. *Lonkero* on long drink -juomien arkikielinen nimitys (KS 2022 s.v. *lonkero*). Tässä esimerkissä on sama implisiittinen oletus alkoholijuomiin kohdistuvasta vakiokysynnästä. Puhuja esittää toteavasti, joskin välillisesti, että alkoholiin kohdistuva kysyntä ei muutu vaan ainoastaan vaihtaa paikkaa. Huomioitavaa on myös, että oletettu kysyntä on nimenomaan litra- eikä euromääräinen. Edullisemmän verotuksen seurauksena ei puhujan mukaan näyttäisi olevan, että alkoholiin käytetään sama määrä varoja kuin aiemmin.

(33) *Esimerkiksi vahvojen oluiden, siiderien ja lonkeroiden **matkustajatuonti supistuisi, verotuloja siirtyisi kotimaahan** ja kattavan myymäläverkon säilyminen saisi tukea.*

Näiden kahden esimerkin valossa alkoholijuomien ostaminen näyttäytyy suorastaan hyveellisenä toimintana. Tässä esimerkissä matkustajatuonti ja verotulot esitetään inhimillisestä toiminnasta riippumatta supistuvana ja siirtyvänä toimijana (ks. edellä). Konditionaalimuotoiset verbit *supistuisi* ja *siirtyisi* ilmaisevat tiettyä varmuutta poliittisen valinnan hyödyistä. Tässäkin esimerkissä konditionaalilause on ennustetulkintainen kuten esimerkeissä (1) ja (19). Tulkintani ideologisesta motivoituneisuudesta on sama kuin edellä.

3.6. Yhteenveto

Tässä alaluvussa esittelen edellä eristämieni diskurssien yhteyden laajempaan yhteiskunnalliseen kontekstiin Faircloughin (1994 [1989]: 163–166) analyysimallin selityksen tasoa koskevaa osuutta (ks. myös alaluku 2.3.) mukailten. Lisäksi esitän lekseimin *eurooppalainen* diskursiivisia merkityksiä ja luonnollistumaa koskevat havaintoni.

Karkeasti yleistäen alkoholipoliittisessa puheessa intentiona vaikuttaisi olevan joko helpottaa tai vaikeuttaa alkoholijuomien saatavuutta. Alkoholielinkeinolle ja sille läheisille poliittisille vallanpitäjille on eduksi, että mahdollisimman suuri joukko ihmisiä käyttää alkoholia mahdollisimman paljon. Näille tahoille ei todennäköisesti ole eduksi tällaisia tavoitteita koskevan päätöksenteon läpinäkyvyys. Alkoholipoliittisessa puheessa on yleistä esimerkiksi aktiivisen toimijan häivyttäminen ja inhimillisin voimin aikaansaatu- jen toimien esittäminen luonnonvoimaisina (ks. alaluku 3.5.).

Edellä mainittuja tahoja hyödyttää myös se, että alkoholinkäyttö on sekä kielessä että käytännössä arkipäiväistä ja valtavirtaista toimintaa. Näin ajatellen lähtökohtaisesti kaikki asiaan liittyvä normisto on syytä esittää kielteisenä, haitallisena, typeränä tai muuten sellaisena, josta pitäisi luopua. *Murtaa monopoli* tai *karsia nippelisääntelyä* ovat esimerkkejä ilmauksista, jotka kytkeytyvät tällaiseen diskursiiviseen valtaan. Mitä enemmän alkoholilainsäädäntöä koskeva vallitsevan puhumisen tapa on tällainen, sitä todennäköisemmin ja nopeammin diskurssi muuttuu alkoholielinkeinon ja sitä tukevien poliittisen vallan edustajien vapauspuheeksi. Sinänsä neutraalit substantiivivalinnat saavat ajan mittaan kielteisen leiman, kun ne esitetään tuhottavina kohteina tai kiusallisina häiriötekijöinä. Olennaista on, että päihdehaitoista kärsivät eivät yleensä osallistu diskurssiin. Päihteiden myynnistä hyötyvät tahot sen sijaan osallistuvat.

Kulttuuridiskurssiksi nimittämäni puhumisen tapa liittyy alkoholinkäytön sosiaalisiin ulottuvuuksiin. Edellä mainituille tahoille on eduksi myös, että ihmiset yhdistävät vapaa-ajanvieton, ravintolat, yhdessä ruokailun ja muut sosiaalisen kanssakäymisen muodot mahdollisimman laajasti ja tiiviisti alkoholinkäyttöön. Näen asian niin, että alkoholinkäytön valtavirtaistumis- ja valtavirtaistamisprosessit ovat sitoutuneet kielessä tiettyihin luonnollistumis- ja luonnollistamisprosesseihin. Hyvä esimerkki tällaisesta prosessista on

lasillinen. Se voisi merkitä monia asioita, mutta merkitsee sanakirjamääritelmänkin mukaan sellaisenaan ensisijaisesti alkoholijuomaa (KS 2022 s.v. *lasillinen*).

Alkoholin eksplisiittinen nimeäminen erityisesti *viiniksi* tai muuksi kuin *viinaksi* on aineiston perusteella hyvin systemaattista silloin, kun puheena ovat käyttötavat tai -tilanteet ja kun puhujana on alkoholielinkeinon edustaja tai sille myönteinen taho (ks. alaluku 3.1.). *Viini* näyttäytyy kielessä puhujan resurssina (Fairclough 1994 [1989]: 164), joka kulttuuridiskurssin kautta peittää tai häivyttää alkoholin olemuksen riippuvuutta aiheuttavana päihteenä ja uusintaa kulttuuridiskurssia. Asian yhteiskunnalliset ulottuvuudet liittyvät tiivistäen kulttuuri- ja vapausdiskurssien limittymiseen ja vuoropuheluun. Alkoholin väitetyt, kuvitellut tai jollain tavoin esitetyt kulttuuriset ulottuvuudet ovat kielessä sidoksissa alkoholiolojen liberalisointiin. Vapausdiskurssi ja kulttuuridiskurssi muotoutuvat tällä tavoin eri kielentyminä samasta ideologiasta. *Viinin* runsas esiintyminen aineistossa tukee taustaoletustani sen leksikaalisesta yhteydestä lekseemiin tai ainakin adjektiivin *eurooppalainen* (ks. alaluku 1.4.). Edellä sanotun perusteella näyttää siltä, että yhteys on paitsi leksikaalinen, myös diskursiivinen.

Faircloughin (1994 [1989]: 164) mukaan sama diskurssi näyttäytyy eri tavoin riippuen fokuksesta, joka voi olla yhteiskunnallinen (*societal*), institutionaalinen (*institutional*) tai tilanteinen (*situational*). Haittoja koskeva puhe voi rajoittua – tai sitä voidaan pyrkiä rajoittamaan – koskemaan matkustajatuontialkoholia tai vain maksasairauksia. *Haitta* on tällöin puheessa ja kielessä aivan eri asia kuin silloin, jos pyrkimys on puhua kaikista alkoholisidonnaisista kielteisistä ilmiöistä.

Alkoholisidonnaisten haittojen kiistäminen ilmiönä olisi mahdotonta. Niistä puhumattomuus sen sijaan on mahdollista. Samoin voidaan luoda mielikuvia haitallisesta alkoholista, joka peräisin *Baltiasta*, *Virosta* tai *Tallinnasta*. Haitallista alkoholia voi olla niin ikään *itäviina* tai *toriviina*. Myös *viinatrokarilta* tai *salakapakasta* hankittu alkoholi, useimmin *viina*, on tällaisessa puheessa haitallista. Alkoholielinkeinolle ja sille myönteisille poliitikoille on eduksi, jos sanomalehden lukija tulkitsee maailmaa näin. *Olut* ja *viini* edustavat ikään kuin toisenlaista alkoholia, joka ei aiheuta *ongelmia*. *Viina* (ks. alaluku 3.1.) on vastaavanlainen puhujan resurssi kuin *viini* (ks. edellä).

Suuntadiskurssin hahmottaminen ja sanoittaminen on vaativaa. Jos kyseessä olisi yhdessä käyttöyhteydessä esiintyvä metafora (ks. esim. Lakoff & Johnson 1980: 89–96), en luokitteisi sitä tässä tarkastelussa diskurssiksi vaan mahdollisesti muuta diskurssia aktivoivaksi ainekseksi. Tunnistamani diskurssi, jossa jollain alkoholipolitiikkaan liitännäisellä entiteetillä on jokin suunta tai kohde, vaikuttaa pseudonyymiseltä alkoholiolojen liberaalisointia kuvaavalta ilmaukselta. Alkoholimainonnan liberaalisointia puolustettiin vuonna 1994 lausumalla *hillitysti ja hallitusti keskieuropalaiseen suuntaan*. Alkoholiveron alentamista luonnehdittiin vuonna 1992 muuttamisena *eurooppalaisempaan suuntaan*. Keskioluen suosion syitä spekuloidessa pääkirjoituksessa vuodelta 1992 on seuraava virke: *Kääntyminen kolmosolueen ei siis välttämättä ole etappi matkalla eurooppalaiseen juomatapaan*.

Vuonna 2013 kerrottiin lähdetyn *tälle eurooppalaiselle linjalle*, joka tarkoitti ainakin laajempia alkoholinkäyttömahdollisuuksia terasseilla. Olutkulttuurin kerrottiin vuonna 2017 kehittyvän *hurjaa vauhtia* ja samassa jutussa menevän *selkeästi eurooppalaisempaan suuntaan*. Samalla Suomen laki nähtiin *isona hidasteena* uusien olutpuotien avaamiselle, koska myyntilupa vaati riittävän monipuolista elintarvikevalikoimaa. 2017 kerrottiin myös näin: *Suomalaiset ovat valmiita purkamaan sääntelyä alkoholin myynnistä ja siirtymään kohti eurooppalaisempaa lainsäädäntöä*. 2017 uuden, liberaalimman alkoholilain hyväksymisen jälkeen kansanedustaja Outi Mäkelä kertoi sekä kannattaneensa *vahvempia juomia ruokakauppoihin* että pitkän aikavälin tavoitteensa olevan *saada viinit ruokakauppoihin*. Jonkinlaisena perusteena näkemykselleen hän sanoi: *Olemme menossa kohti eurooppalaisempaa juomakulttuuria*.

Kun alkoholipoliittisessa puheessa jokin menee jonnekin, asiaan liittyy usein lekseemi *eurooppalainen*. Puhujat nimeävät edullisen alkoholin, vähäisemmän yhteiskunnan kontrollin ja laajemman saatavuuden *eurooppalaiseksi* tai *eurooppalaisemmaksi*. *Eurooppalainen juomatapa* ei ilmeisesti ole osa täysin raittiin elämäntapoja. *Olutkulttuurin meneminen eurooppalaisempaan suuntaan* ei sekään vaikuta tarkoittavan alkoholittomien tai hyvin vähän alkoholia sisältävien oluiden suosion kasvua. Näen lekseimin *eurooppalainen* tässä kontekstissa yhtenä puhujan resurssina (ks. edellä), joka uusintaa suuntadiskursseja vaan ei välttämättä aktivoi sitä. Tiivistetysti kyse on hämmentävästä liike- ja suunta-metaforien kautta tuotetusta puheesta, jonka keskiössä on myönteisyys liberaaleja alkoholioloja kohtaan.

Näen suuntadiskurssin tarpeen siinä, että se kulttuuridiskurssin tapaan perustelee alkoholielinkeidon ja sitä tukevien poliittisen vallan edustajien tavoitteita. Näyttää myös siltä, että siinä missä kulttuuridiskurssi arkipäiväistää ja paikoin suorastaan ylevöittää alkoholin käyttöä, suuntadiskurssi arkipäiväistää ja lähes pyhittää vaadittavat muutokset ja poliittikkatoimet. Suuntadiskurssi limittyy kulttuuridiskurssiin ja sen kautta tai suoraan vapausdiskurssiin. Kaikkien näiden taustalla vaikuttaisi olevan sama ideologia, jonka painotukset vaihtelevat. Aineistossani saman tekstin sisällä aktivoituu vain harvoin yksi diskurssi. Suuntadiskurssi aktivoituu vain kahdessa tapauksessa, joissa kulttuuridiskurssi ei aktivoitu, ja vapausdiskurssi aktivoituu kaikissa tapauksissa, joissa suuntadiskurssi aktivoituu. (Ks. liite 1.) Haittadiskurssi voi liittyä kaikkeen alkoholipoliittiseen puheeseen. Sen osalta puhuja valitsee intentionsa mukaisesti riippuen esimerkiksi korostamisen, vähättelyn tai vaikenemisen strategioita. Näiden tarkempi käsittely ei tähän tutkimukseen mahdu.

Edellä suuntadiskurssia koskissa kappaleissa kuvatut luonnehdinnat eri aikakausina näyttäisivät tukevan lekseemin *eurooppalainen* luonnollistumaa koskevaa hypoteesiani. Näiden kautta saan osittaisen vastauksen toiseen tutkimuskysymykseeni. Aineistossa on lisäksi leksikaalinen harvinaisuus, jota tarkastelen seuraavaksi erikseen. Ainoana koko tutkimusaineistossa teksti A8 sisältää ilmauksen *liian epäeurooppalainen*. Seuraavassa katkelmassa ilmenee, miten puheena olevaa kielenainesta käytettiin:

(34) --*Vihreiden Pekka Haavisto esitti eduskunnan hyväksyttäväksi pontta, jonka mukaan hallituksen olisi suunniteltava esitys viinien myynnistä elintarvikekaupoissa. Asia voitaisiin hänen mielestään hoitaa siten, että kukin kunta saisi päättää, myyvätkö kunnan kaupat viiniä vai ei.*

Hän sai tuekseen liberaalien Tuulikki Ukkolan. Ukkola uskoi, että kieltojen ja käskyjen alkoholipoliittikan linja lisää viinan haittoja. ”Liian epäeurooppalainen”, hän harmitteli lakiesitystä.

Sanakirjamääritelmän mukaan lekseemiä *liian* käytetään ilmaisemassa ’asian (ominaisuuden) haitallisen, tarpeettoman, kohtuuttoman sopimattoman tai turhan suurta määrää’ (KS 2022 s.v. *liian*). *Ison suomen kieliopin* mukaan (VISK 2008 § 615, 658, 664) *liian*

on adjektiivia määrittävä, liiallisuutta korostava astemäärite¹⁷. *Epä-* on 'alkuosana yhdysanoissa, jotka ilmaisevat tav. jälkiosan ilmaiseman käsitteen vastakohtaa' (KS 2022 s.v. *epä-*). Näin ollen *liian epäeurooppalainen* merkitsee semanttisesti 'haitallisen suuri määrä eurooppalaisen vastakohtaa'.¹⁸

Tutkimuksen kannalta olennaista on konteksti, jossa ilmaus on esitetty. Kyseessä oli eduskunnassa käyty keskustelu alkoholilain muutoksesta, jonka sisällöstä jutussa mainitaan alkoholin vienti-, tuonti- ja tukkumyyntimonopolin purku sekä maatalojen oikeus myydä valmistamiaan viinejä. Näiden muutosten lisäksi eduskunnan oli tarkoitus äänestää siitä, pitäisikö hallituksen valmistella esitys, jolla sallitaan viinien myynti elintarvikeliikkeestä. Tämän vuoksi myös alkoholijuoman eksplisiittiset nimeämiset ovat huomion-arvoisia.

Ukkolan harmittelemaa lakiesitystä ei mainita tekstissä suoraan, niin että sitä nimitettäisiin *lakiesitykseksi*. Juttu lähtee liikkeelle kertomuksella tulevasta eduskunnan äänestyksestä, joka koskee sitä, pitäisikö hallituksen valmistella esitys. Lisäksi jutussa mainitaan esitetty ponsi toivottuun esitykseen. *Lakiesitys* esiintyy tekstissä vain edellä olevassa kohdassa.

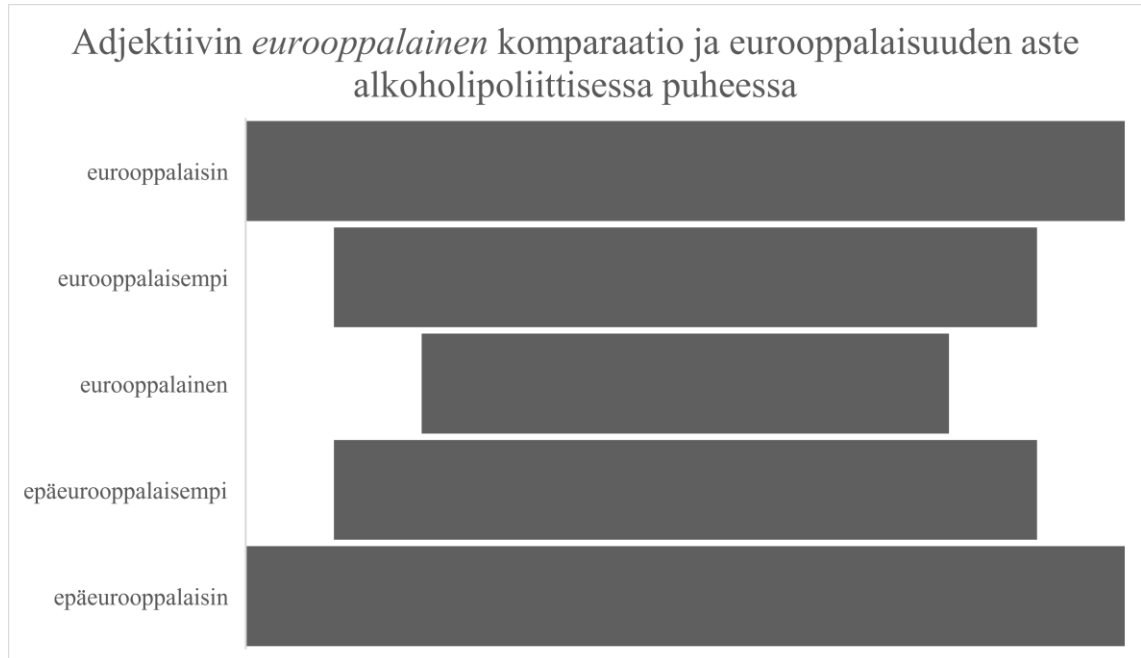
Käytetyt substantiivivalinnat aktivoivat vapausdiskurssin. Näitä ovat instituutioihin ja valtaa käyttäviin henkilöihin viittaavat substantiivit, kuten *hallitus*, *eduskunta* ja *kansanedustaja*; sallittuutta ja kiellettyyttä kuvaavat substantiivit *oikeus* ja *kielto* sekä verbi *sallia*. Lisäksi tekstissä toistuvat normistoon viittaavat substantiivit, kuten *laki*, *pykälä* ja *lakiesitys*. Haittadiskurssi aktivoituu erityisesti edellisen katkelman toiseksi viimeisessä virkkeessä, jossa puhuja nimeää seuraukset *haitoiksi* ja alkoholijuoman *viinaksi*. Kulttuuridiskurssia aktivoi alkoholijuoman eksplisiittinen nimeäminen *viiniksi*.

¹⁷ Lekseemin *liian* sanaluokka ei ole yksiselitteinen. *Isossa suomen kieliopissa* se on määritelty ainakin adverbiksi (VISK 2008 § 664) ja partikkeliksi (VISK 2008 § 658).

¹⁸ *Epäeurooppalainen* esiintyi vuosikymmeniä myöhemmin Helsingin Sanomissa varsin toisenlaisessa asiayhteydessä. Ukrainan presidentti Volodymyr Zelenskyin Brysselissä Euroopan parlamentille pitämästä puheesta kirjoitettiin seuraavasti: *Zelenskyin puheessa toistui muutenkin taajaan ajatus eurooppalaisten arvojen ja elämäntyylin puolustamisesta yhdessä. Ukraina ja Eurooppa käyvät yhdessä kamppailua "epäeurooppalaista voimaa", Venäjää vastaan.* (HS 9.2.2023). BBC:n luonnehdinta samasta puheen kohdasta oli: *Zelensky emphasised the "common European history" Ukraine shares, describing Russia as the "biggest anti-European force of the modern world".* (Gahagan, BBC 9.2.2023.)

Ilmaus *liian epäeurooppalainen* antaa arvokkaita vihjeitä lekseemin *eurooppalainen* mahdollisesta luonnollistumasta alkoholipoliittisessa kontekstissa. Jotta lakiesitys ei olisi liian epäeurooppalainen – tai ollakseen sopivasti eurooppalainen – sen tulisi edustaa muuta kuin *kieltojen ja käskyjen alkoholipoliittikan linjaa* ja olla siten ’lisäämättä viinan *haittoja*’. Tämä saavutettaisiin ainakin viinien saatavuutta parantaen. Diskurssit ja niihin liittyvä argumentaatio tässä esimerkissä tukevat hypoteesini sitä osuutta, että alkoholipoliittisessa kontekstissa *eurooppalainen* merkitsi 1990-luvun alkuvuosina siihenastista liberaalimpia alkoholioloja. Edelleen puheena oleva ilmaus ja sen mutkaton siteeraus Helsingin Sanomissa viittaavat siihen, että luonnollistumaa oli tapahtunut.

En katso lekseemillä *eurooppalainen* olevan tässä tarkastelussa itsenäisiä diskursiivisia merkityksiä. Se näyttää liittyvän paikoin kaikkiin alkoholipoliittisiin diskursseihin. On huomioitava, että aineistoon kuuluu vain tekstejä, joissa se esiintyy. Seuraavassa kuviossa havainnollistan kielessä komparaation ja *epä-*typistesanan avulla esiintyvää eurooppalaisuuden astetta adjektiivissa *eurooppalainen*.

KUVIO 1: Adjektiivin *eurooppalainen* komparaatio ja eurooppalaisuuden aste.

Aineistossa eivät esiinny superlatiivi *eurooppalaisin*, komparatiivi *epäeurooppalaisempi* tai superlatiivi *epäeurooppalaisin*. Aineistossa positiivimuodon *eurooppalainen* ohella

esiintyvät komparatiivi *eurooppalaisempi* ja positiivi *epäeurooppalainen* viittaavat kuitenkin kolmijäsenisen paradigman mahdollisuuteen kielessä.

Yksinkertaistaen, mutta aineistossa esiintyvien puhujien lausumista päätellen kuviossa 2 ylimpänä oleva superlatiivi *eurooppalaisin* tarkoittaa alkoholipoliittisessa kontekstissa erittäin liberaaleja alkoholioloja. Tällaiseen kuuluu, että alkoholijuomat ovat mahdollisimman laajasti mahdollisimman suuren kuluttajakunnan saavutettavissa, alkoholiin suhtaudutaan kuin elintarvikkeeseen tai muuhun päivittäistavaraan, eikä sitä mielletä päihteeksi. Lisäksi *eurooppalaisin* merkitsee, että ihmiset eivät ole tai halua olla raittiita ja omaksuvat alkoholinkäytön kiinteäksi osaksi kaikkea sosiaalista elämää. Edelleen *eurooppalaisin* merkitsee tässä tarkastelussa, että institutionaalinen valta ei pyri ehkäisemään tai torjumaan alkoholiperäisiä haittoja taikka suojelemaan yhteiskunnan heikoimpia jäseniä niiltä. Vastaavasti *epäeurooppalaisin* merkitsee voimakkaasti rajoitettua tai olematonta alkoholin saatavuutta ja käyttömahdollisuuksia, raittiuden yleisyyttä, kielteistä suhtautumista alkoholiin kaikilla elämänalueilla ja alkoholin mieltämistä ensisijaisesti päihteeksi. Edelleen se sisältää merkityksen institutionaalisen vallan pyrkimyksistä ehkäistä alkoholiperäisiä haittoja ja suojella heikoimpia jäseniään niiltä.

Semanttisesti haastavaa on, että *eurooppalainen* ja *epäeurooppalainen* merkitsevät periaatteessa toistensa vastakohtia, mutta komparatiivi kertoo, että entiteetti voi olla enemmän eurooppalainen kuin vertailukohtansa, johon viitataan positiivimuodolla *eurooppalainen*. (Ks. alaluku 3.4.) Tästä syystä katson välttämättömäksi luokitella tämän kielen ilmiön niin, että *epäeurooppalainen* sijoittuu kuviossa *eurooppalaisen* alapuolelle eikä siis positiivimuotoisenakaan ole sen kanssa samassa tasossa. Komparatiivimuodot sijoituvat käsitteellisesti superlatiivien ja positiivin eli 'peruseurooppalaisen' väliin. Kielessä esimerkiksi partikkelien ja adverbien avulla voidaan kuvata eurooppalaisuuden asteen muutosta lähes portaattomasti.

Edellä luonnollistumasta ja suuntadiskurssista sanomani lisäksi lähestyn lekseemin *eurooppalainen* käyttöä intertekstuaalisuuden ja indeksisyyden käsitteiden pohjalta. Intertekstuaalisuudessa on tiivistetyksi kyse siitä, että teksti ei synny tyhjiössä vaan muiden tekstien pohjalta. Samoin kaikki kielenkäyttö pohjautuu muihin teksteihin. (Pietikäinen & Mäntynen 2019: 181.) Indeksisyys diskurssintutkimuksessa merkitsee linkkiä alkupe-
räisen ilmauksen ja uudelleenikäytön välillä (esim. Silverstein 2003: 193–194; Pietikäinen

& Mäntynen 2019: 183–184). Vaikuttaa siltä, että lekseemiä *eurooppalainen* alettiin yhdistää alkoholipolitiikkaan viimeistään 1990-luvun alussa (ks. luku 4.). Myöhempi alkoholipoliittinen keskustelu loi intertekstuaalisia linkkejä tuolloiseen keskusteluun. Puhujat yleistivät, luonnollistivat ja indeksoivat *eurooppalaisen*, joka elää kielessä ja ihmisten tajunnassa eräänlaisena alkoholiolojen liberalisointiin viittaavana kollektiivisena muistona. Se kaivetaan esiin yhä uudelleen, kun keskustelu alkoholipolitiikan muutostarpeista alkaa.

Alkoholipolitiikkaa käsittelevät sanomalehtitekstit vaikuttavat analyysini perusteella monin tavoin samankaltaisilta kuin muut politiikkaa käsittelevät tekstit. Esimerkiksi Heikkinen (1999: 136–149) tarkastelee itsestään tapahtuvien asioiden maailmaa ja ihmismäisten joukkojen maailmaa politiikkapääkirjoituksissa. Nämä kielen ilmiöt ovat aineistossani vahvasti läsnä. Heikkinen (1999: 230–254) luokittelee pääkirjoitukset eri yleisöille suunnatuiksi. Vaikka aiheen tarkastelu jää tämän tutkimuksen ulkopuolelle, ei ole syytä olettaa alkoholipolitiikkaa käsittelevien pääkirjoitusten poikkeavan muista pääkirjoituksista tässä suhteessa.

Edellä esittämäni analyysin perusteella näyttäisi siltä, että kaikki tässä tutkimuksessa eristämäni diskurssit ovat kerroksia perusargumenttien päällä (ks. alaluku 1.4.). Voidaan myös ajatella, että näiden perusargumenttien taustalla on taloudellista hyötyä tai poliittista valtaa koskevia toiveita tai intentioita. Mikkola (2019) on eristänyt eduskunnan täysistuntojen alkoholipoliittisista keskusteluista kuusi diskurssia: raittius- ja kieltolakidiskurssi, nuoriso- ja holhousdiskurssi, yksilönvapauden ja eurooppalaisen juomatavan diskurssi, kaupan ja panimoteollisuuden diskurssi, saatavuuden ja hinnan diskurssi sekä kansanterveyden ja kansantalouden diskurssi. Näihin tarkemmin syventymättäkin voidaan havaita, että tietyt puhumisen tavat vaikuttavat olevan läsnä eduskunnassa ja sanomalehtiteksteissä. Tässä tutkimuksessa esimerkiksi nuoriso- ja holhouspuhe eivät juurikaan näy, minkä tulkitsen johtuvat todennäköisimmin aineiston rajauksesta. Mikkola on jättänyt tutkimuksestaan pois väkeviä alkoholijuomia tai laajemmin Alkon asemaa koskevat keskustelut (Mikkola 2019: 2).

Sääskilahti (2006: 241–242) havaitsee persoonan häivytyksen vaihtelevan eri aikakausien alkoholivalistusteksteissä. Vaikka tutkimukseni ei sisällä vastaavaa vertailua, tulkitsen kyseisen kielen ilmiön liittyvän alkoholipolitiikkaa ja alkoholinkäyttöä ilmiönä

koskevaan tekstiin samoin kuin yleisemmin politiikkaa koskevaan kieleen. Tarkempien tekstilajikohtaisten johtopäätösten teko ei tässä olisi mielekäästä, koska aineistoni on niiden suhteen kirjava.

Yksittäisten kielen ilmiöiden ohella tämä tutkimus on sidoksissa yhteiskunnallisiin ilmiöihin, kuten diskurssintutkimuksen luonteeseen kuuluu. Sääskilähti (2006: 19) mainitsee pääluvun otsikossa tutkimuksensa ja alkoholivalistuksen kontekstiksi alkoholikulttuurin. Yhteiskuntatieteissä ja esimerkiksi historian tutkimuksessa alkoholikulttuuri vaikuttaa olevan yläkäsite lukuisille alkoholiin liittyville ilmiöille. Alkoholikulttuurin ohella Österlundin (2017) tutkimus koskee alkoholikulttuurin ja alkoholipolitiikan suhdetta. Mäkelän, Mustosen ja Tigerstedtin (toim. 2010) teoksessa *kulttuuri* esiintyy 133 kertaa, Mikkolan (2019) sivuainetyössä 30 kertaa. Kovasen (2008) yhteiskuntapoliittinen tutkimus koskee yhtä alkoholipolitiikan toimeenpanon osa-aluetta. Hänen tutkimuksessaan *kulttuuri* esiintyy 29 kertaa. Vaikka otanta on vaatimaton, on se poikkitieteellinen ja vihjaa alkoholin ja kulttuurin käsitteellisestä sekä alkoholin ja *kulttuurin* kielellisestä yhteydestä. Tässä tutkimuksessa eristämäni kulttuuridiskurssi tuo tähän ilmiöön erilaisen näkökulman. Alkoholi-, olut- viini- tai juomakulttuuri eivät edusta tarkastelussani olemassa olevia, todellisia ilmiöitä. *Kulttuuri* on tutkimuksessani diskurssia aktivoivaa ainesta. Tieteellisessä tutkimuksessa edellä mainitut substantiivit ovat kenties muuttuneet jo ”terveen järjen” mukaiseksi puheeksi. (Ks. alaluku 2.1.) Aiheen laajemman tarkastelun jätän tuleville tutkijoille.

4. PÄÄTÄNTÖ

Tässä tutkimuksessa olen ensimmäisen tutkimuskysymyksen osalta selvittänyt, millaisia diskursseja alkoholipoliittisissa teksteissä aktivoituu. Toisen tutkimuskysymyksen osalta olen tehnyt havaintoja lekseemin *eurooppalainen* luonnollistumasta alkoholipoliittisessa kontekstissa. Tekemäni analyysin perusteella näyttää siltä, että kaikki alkoholidiskurssit sitoutuvat jollain tapaa samoihin ideologioihin. Edellä alaluvussa 3.6. olen osoittanut, kuinka puheen takana on yleensä ajatus, toive tai jonkinlainen intentio alkoholijuomien kulutuksen lisäämisen tai vähentämisen mahdollisuudesta. Tämän tutkimuksen perusteella en voi tehdä sellaista johtopäätöstä, että alkoholidiskurssien taustalla on vain kaksi vastakkaista ideologiaa. Sitäkään johtopäätöstä en voi tehdä, että näin ei ole. Voin kuitenkin päätellä, että tällaiset ideologiat näkyvät kielessä ainakin sellaisina vakiintuneina puhumisen tapoina, joita olen edellä analysoinut.

En näe tutkimuksessani eettisiä ongelmia. Tutkimusaineiston tekstit on julkaistu tiedotusvälineessä. Mielestäni tekstin kirjoittajan ja julkaisijan tulee hyväksyä, että julkaistua tekstiä saa ja voidaan tutkia.

Aineistoni on jokseenkin suppea, minkä vuoksi tutkimuksestani ei tule tehdä pitkälle vietyjä johtopäätöksiä tutkimusaiheesta. Toivon tämän tutkimuksen olevan enemmänkin keskustelunavaus alkoholipoliittisessa kontekstissa esiintyviä kielen ilmiöitä koskevalle diskurssintutkimukselle. Laajempi aineisto samasta aiheesta voisi vahvistaa tai kyseenalaistaa tiettyjä tutkimushavaintojani. On esimerkiksi mahdollista, että alkoholipoliitikkaa käsittelevässä journalismissa on vakiintuneita puhumisen tapoja, jotka eivät nouse esiin nyt käsitellystä aineistosta niin, että tunnistaisin ne itsenäisiksi diskursseiksi.

Nähdäkseni kaupallinen logiikka antaa selityksen sille, miksi alkoholijuomien kulutuksen lisääminen on tärkeää alkoholielinkeinolle. Siihen kuuluvat alkoholijuomiksi jalostettavien kasvien viljelijät, alkoholijuomien valmistajat, tukku- ja vähittäismyyjät ja esimerkiksi matkailu- ja ravintola-alan toimijat sekä näiden tahojen etujärjestöt. Poliittisen vallan hankkiminen ja säilyttäminen on mielestäni syy siihen, miksi edellä mainittuja tahoja lähellä olevat poliitikot edistävät niiden tavoitteita. Demokratiassa esimerkiksi parlamenttiedustajan paikkaa ei voi suoraan ostaa, joten valtaa täytyy hankkia äänestäjien

suosion kautta. Tämä antaa osittaisen selityksen sille, miksi alkoholidiskurssit ovat sellaisia kuin ovat.

Alkoholinkäytön lisäämistä ja alkoholielinkeinon tavoitteita vastustavilla tahoillakin on poliittista valtaa ja mahdollisuuksia saada äänensä kuuluville alkoholipoliittisessa keskustelussa. Aineistossani ovat todennäköisesti jossain määrin ylliedustettuna alkoholielinkeinon ja sille myönteisten tahojen äänet. Yhtenä syynä saattaa olla, että keräämäni aineiston jokaisessa tekstissä esiintyy lekseemi *eurooppalainen*. Epäilyni voisi vahvistaa tekemällä vastaavan tutkimuksen erilaisin aineistonkeruuehdoin.

Lekseemi *eurooppalainen* näyttää vakiintuneen jonkinlaiseksi yleiskäsitteeksi alkoholipoliittisessa kontekstissa. Nähdäkseni tämä tutkimus osoittaa luonnollistumis- ja luonnollistamisprosessin tapahtuneen. Toivoakseni tutkimus auttaa jonkin verran ymmärtämään, millaisia asioita *eurooppalainen* voi näissä yhteyksissä tarkoittaa. Luonnollistamisprosessin alkuajankohdasta antaa viitteitä Helsingin Sanomien arkistohaku. Esimerkiksi hakusanoilla *eurooppalaiset juomatavat* aikavälillä 5.4.1932–31.12.1989 haku ei tuota yhtään tulosta. Aikavälillä 1.1.1990–31.12.2017 sama haku tuottaa 15 tulosta. Varhaisin osuma on jutusta *Suomalaisten juomatavat tutkitaan taas kerran* (Stenbäck, HS 20.11.1991). Vastaava haku hakusanoilla *eurooppalainen alkoholipolitiikka* tuottaa samoilla aikarajauksilla tulokset 0 ja 10. Varhaisin osuma on jutusta *Alko on ja pysyy monopolina* (Stenbäck, HS 25.6.1990).

Kokonaan uusia tutkimusaiheita alkoholipoliittisesta kontekstista löytyisi tiedotusvälineistä paljon. Yksinomaan Alkoa koskevissa teksteissä olisi tutkittavaa. Edelleen lekseemin *eurooppalainen* käyttö ja merkitykset muissa poliittisissa tai yhteiskunnallisissa konteksteissa olisi tutkimisen arvoinen aihe. Olisi mielenkiintoista selvittää esimerkiksi sitä, ottaako *eurooppalaisen* käyttö kielessä vaikutteita eri käyttöyhteyksistä, kuten talouspoliittisesta tai turvallisuuspoliittisesta puheesta.

Tutkimusekonomisista syistä jouduin jättämään paljon mielenkiintoista tutkittavaa tämän tutkimuksen ulkopuolelle. Yksi sellainen on alkoholipoliittisessa journalismissa ja keskustelussa taajaan esiintyvä – ja myös tutkimusaineistossani esiintynyt – substantiivi *mai-tokauppa*, joka ansaitsisi oman alalukunsa jossain tutkimusraportissa. Vähäiselle

tarkastelulle jäivät myös ihmistarkoitteiset substantiiviesiintymät lekseemistä *eurooppalainen*. Laajempi aineisto olisi antanut tähän parempia mahdollisuuksia.

Laajemmassa tutkimuksessa olisi mahdollista ja mielekästä jakaa tässä tutkimuksessa nimeämäni diskurssit useisiin aladiskursseihin. Esimerkiksi haittadiskurssia olisi mahdollista tarkastella erikseen yhteiskunnallisten, sosiaalisten ja terveydellisten haittojen näkökulmista. Tässä tutkimuksessa käsiteltyjä haittapuheen ulottuvuuksia olisi perusteltua syventää myös muutoin, sillä tutkimuksesta jää lopultakin puuttumaan alkoholihaitoista kärsivien ihmisten ääni. Maantieteellisten ilmausten voisi niin ikään katsoa aktivoivan itsenäisen diskurssinsa. Toisaalta pidän tärkeänä osoittaa, kuinka *Baltia*, *Viro* ja *Tallinna* yhdistetään alkoholipoliittisessa keskustelussa oikeastaan yksinomaan kielteisiin asioihin. Raittiutta koskevat puhumisen tavat vaikuttavat olevan alkoholipoliittisessa keskustelussa marginaalissa, vaikka kyseessä on yleistyvä yhteiskunnallinen ilmiö. Olen tässä tutkimuksessa tulkinnut raittiuspuheen aktivoivan haittadiskurssia. Raittiuspuhe itsessään olisi perusteltu kriittisen lingvistiikan tutkimusaihe. Edelleen tässä tutkimuksessa kulttuuri- ja suuntadiskursseiksi nimeämäni diskurssit voisi jaotella useisiin aladiskursseihin ja nimetäkin toisin.

Alkoholipoliittisen puheen merkitystä voi pohtia suhteessa yhteiskunnallisen ilmiön eli alkoholinkäytön kautta. Alkoholinkäyttö mielletään usein terveelliseksi elämäntapavalinnaksi. 31.3.2023 JAMA Network Open -sivustolla julkaistu laaja 107 kohorttitutkimusta ja 4,8 miljoonaa ihmistä käsittävä koontitutkimus (JAMA) osoittaa, että maltillisella alkoholinkäytöllä ei ole yhteyttä vähäisempään kuolleisuuteen. Aiemmissä tutkimuksissa oli saatu toisenlaisia tuloksia.

Globaalin alkoholimarkkinan koko oli 1,5 biljoonaa Yhdysvaltain dollaria vuonna 2022 (Statista). Alkoholiliitännäisiä kuolemia on maailmassa vuositasolla noin 3 miljoonaa (WHO: xv). Suomessa tilastoitiin 2 139 alkoholikuolemaa vuonna 2021. Alkoholijuomien vähittäismyynnin arvo oli samana vuonna noin 3,7 miljardia euroa ja anniskelumuynnin arvo noin miljardi euroa. (THL 2022: 26–27, 72.) Valtavan suuren ihmisjoukon elämänlaatu riippuu alkoholielinkeinin menestyksestä. On myös oletettavaa, että alkoholijuomaksi jalostettavien kasvien viljelyn, juomien ja juomapakkausten siirtoon tarvittavan logistiikan sekä yleensä näihin liitännäisen teollisuuden ympäristövaikutukset eivät

ole mitättömät. Viimeksi mainittu aihe ei ainakaan vielä ole poliittisessa keskustelussa pinnalla.

Alkoholipolitiikasta puhutaan jälleen. Ilta-Sanomat kysyi poliitikoilta, tulisiko viinin myynti ruokakaupoissa sallia. Ympäristö- ja ilmastoministeri Maria Ohisalon vastaus oli: *Viini on ruokajuoma ja on perusteltua, että sitä voi myös ostaa ruokakaupoista. Se on eurooppalaisittain täysin normaali käytäntö.* (Hautanen, IS 12.3.2023.) Yksinomaan poliittisten päättäjien alkoholipoliittisiin lausumiin keskittyvä tutkimus olisi hyvä ja perusteltu kriittisen lingvistiikan tutkimuskohde. *Normaali* taas on hyvä esimerkki aineksesta, joka esiintyy taajaan alkoholiin liittyvässä puheessa. Pääministeri Sanna Marin kertoi alkoholikäytöstään tiedotustilaisuudessa seuraavasti: *Olin juonut mietoja alkoholijuomia, en osaa arvioida humalatilaa. Kävelin normaalisti ravintolasta autoon ja menin kotiin ja heräsin normaalisti seuraavana aamuna.* (Lehtinen, HS 19.8.2022.) Tällaiset lausumat ja kielen ilmiöt luovat lukijalle kuvaa siitä, millainen maailma valtaapitävien ihmisten mielestä on. Kriittisen kielentutkimuksen harjoittajalle ne kertovat, että tutkimusta tarvitaan.

LÄHTEET JA LYHENTEET

- AGRICOLA, MIKAEL 1548: *Se Wsi Testamenti*. Prentattu Stockholmis: Amundi Lauritzan poialta. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe200901201091>.
- AHLSTRÖM, SALME – ÖSTERBERG, ESA 1995: Alkoholipolitiikka EU-Suomessa. – *Alkoholipolitiikka* 6/1995. 416–426. Helsinki.
- ALKOHOLIVEROTUS: *Alkoholiverotus*. <https://vm.fi/alkoholiverotus> (17.8.2022).
- APO, SATU 2001: *Viinan voima*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 759. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- BABOR, THOMAS F. – CASWELL, SALLY – GRAHAM, KATHRYN – HUCKLE, TAISIA – LIVINGSTON, MICHAEL – ÖSTERBERG, ESA – REHM, JÜRGEN – ROOM, ROBIN – ROS-SOW, INGEBORG – SORNPAISARN, BUNDIT 2023: *Alcohol. No ordinary commodity. Research and public policy*. Oxford medical publications. Oxford: Oxford university press.
https://oulu.alma.exlibrisgroup.com/view/action/uresolver.do?operation=resolveService&package_service_id=10628977740006252&institutionId=6252&customerId=6245.
- BBC = British Broadcasting Corporation. <https://www.bbc.com/news/live/uk-politics-64580204> (29.5.2023).
- BIBLIA 1642: *Biblia: se on: coco pyhä Ramattu. Suomexi pääramattuiden, hebrean ja grekan jälken: esipuhetten marginaliain concordantiain selitösten ja registerin cansa*. [Toinen nimiölehti]: *Biblia, se on coco pyhä Ramattu, suomexi. Pääramattuin hebrean ja grekan jälken: esipuhetten, marginaliain, concordantiain, selitösten ja registerin cansa*. Stockholmis: Präntätty Henrich Keisarilda. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201011122949>.
- BLOUET, BRIAN W. 2008: *The EU & neighbors. A geography of Europe in the modern world*. Hoboken: John Wiley & sons, inc.
- FAIRCLOUGH, NORMAN 1994 [1989]: *Language and power*. London: Longman.
- FAIRCLOUGH, NORMAN 1995a: *Critical discourse analysis. The critical study of language*. London: Longman.
- FAIRCLOUGH, NORMAN 1995b: *Media Discourse*. London: Edvard Arnold.
- FAIRCLOUGH, NORMAN 1995c: *Miten media puhuu*. Kääntäneet Virpi Blom & Kaarina Hazard. Tampere: Vastapaino.

- FINLEX 2023a: Asetus alkoholijuomista ja väkiviinasta. 22.12.1994. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1994/19941344> (17.8.2022).
- FINLEX 2023b: Alkoholilaki. 1143/1994. Annettu 8.12.1994. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1994/19941143> (29.5.2023).
- FINLEX 2023c: Alkoholilaki. 1102/2017. Annettu 28.12.2017. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2017/20171102>. (3.4.2023).
- FINLEX 2023d: Järjestyslaki. 612/2003. Annettu 27.6.2003. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030612> (29.5.2023).
- FINLEX 2023e: Laki keskioluesta. 462/1968. Annettu 26.7.1968. <https://www.finlex.fi/fi/laki/smur/1968/19680462>
- FINLEX 2023f: Hallituksen esitys eduskunnalle alkoholilainsäädännön muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi. HE 100/2017. <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2017/20170100.pdf> (23.8.2022).
- FOWLER, ROGER 1985: Power. – Teun A. Van Dijk (toim.), *Handbook of discourse analysis. Discourse analysis in society. Volume 4.* 61–82. London: Academic Press.
- H0111: *Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma.* Hallituksen julkaisusarja 1/2011. Valtioneuvoston kanslia. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201704256255>.
- HALLIDAY, M. A K. 1973: *Explorations in the functions of language.* London: Arnold.
- HEIKKINEN, VESA 1999: *Ideologinen merkitys kriittisen tekstintutkimuksen teoriassa ja käytännössä.* Väitöskirja. Oulun yliopisto, suomen ja saamen kielen laitos. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 728. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- HS = *Helsingin Sanomat.* <https://www.hs.fi/> (29.5.2023).
- HENTILÄ, JORMA 1992: Hallittuun muutokseen. – *Alkoholipolitiikka* 2/1992. 79–80. Helsinki.
- HÄIKIÖ, MARTTI 2006: *Alkon historia.* Valtion alkoholiliikekieltoain kumoamisesta Euroopan unionin kilpailupolitiikkaan 1932–2006. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- IS = *Ilta-sanomat.* <https://www.is.fi/politiikka/art-2000009442879.html> (29.5.2023).
- JAMA = The Journal of the American Medical Association. <https://jamanetwork.com/journals/jamanetworkopen/fullarticle/2802963>. (30.4.2023).
- JUHILA, KIRSI 1999: Tutkijan positiot. – Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen 1999: *Diskurssianalyysi liikkeessä* s. 210–232. Tampere: Vastapaino.

- KOVANEN, PAULIINA 2008: *Intressikamppailua alkoholikentällä. Karaokekysymyksen yhteiskuntapoliittiset diskurssit*. Yhteiskuntapolitiikan pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/38206/URN%3aNBN%3afi%3ajyu201207122069.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- KS = Kielitoimiston sanakirja. 2022. Helsinki: Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 35. URN:NBN:fi:kotus-201433. <URL <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi>> Päivitettävä julkaisu. Päivitetty 10.11.2022 (30.4.2023).
- KUUTTI, HEIKKI 2012: *Mediasanasto*. Jyväskylä: Mediadoc.
- LAKOFF, GEORGE – JOHNSON, MARK 1980: *Metaphors we live by*. Chicago: University of Chicago press.
- LEVIKKITIEDOT: *Levikkitiedot*. Moniste. Helsinki: Levikintarkastus 1964–.
- LT JA JT TARKASTUSTILASTO 2016: Media Audit Finland oy. <https://mediaauditfinland.fi/wp-content/uploads/2017/06/Levikkitilasto-2016.pdf>. Päivitetty 30.6.2017 (13.3.2023).
- MANTILA, HARRI 2005: Kielikäsituksesta kielenhuollon uusiin periaatteisiin. – *Kielikello* 2/2005. <https://www.kielikello.fi/-/kielikasityksesta-kielenhuollon-uusiin-periaatteisiin>.
- MIKKOLA, TUOMAS 2019: *Kohti eurooppalaisia juomatapoja? Alkoholipolitiikan diskurssit vuosien 1968 ja 2017 eduskuntakeskustelussa*. Suomen historian sivuainetutkimus. Turun yliopisto. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2019121748568>.
- MÄKELÄ, PIA 2019: Alkoholi ja terveys. Lääkärikirja Duodecim. <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk01120>. Päivitetty 24.1.2019 (29.4.2022).
- MÄKELÄ, PIA – MUSTONEN, HELI – TIGERSTEDT, CHRISTOFFER 2010 (toim.): *Suomi juo. Suomalaisten alkoholinkäyttö ja sen muutokset 1968–2008*. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201205085402>.
- NIINILUOTO, ILKKA 2015: *Hyvän elämän filosofiaa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- PASO, EIJA 2007: *Työkyky merkitsee. Työkyvyn merkityksen ja maailman rakentuminen lehtiteksteissä*. Acta Universitatis Ouluensis B Humaniora 77. Oulu: Oulun yliopisto. <http://urn.fi/urn:isbn:9789514283789>.
- PIETIKÄINEN, SARI 2000: Kriittinen diskurssintutkimus. – Kari Sajavaara Arja Piirainen-Marsh (toim.), *Kieli, diskurssi ja yhteisö* s. 191–218. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus.

- PIETIKÄINEN, SARI – MÄNTYNEN, ANNE 2019: *Uusi kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino.
- PULKKINEN, JONNA 2015: *Kieltolaki – kielletyn viinan historia Suomessa*. Helsinki: Minerva kustannus Oy.
- PÄLLI, PEKKA 2003: *Ihmisryhmä diskurssissa ja diskurssina*. Acta Universitatis Tamperensis 910. Tampere: Tampereen yliopisto.
<https://urn.fi/urn:isbn:951-44-5580-0>.
- RAITALA, LEENA 2022: *Toimijuus ja normi. Lingvistinen diskurssianalyysi vapaaehtoisen lapsettomuuden kulttuurisista merkityksistä*. Acta Universitatis Ouluensis B 204. Oulu: Oulun yliopisto. <http://urn.fi/urn:isbn:9789526235431>.
- SAVINIEMI, MAIJA 2015: *On noloa, jos ammattilaiset tekevät tökeröitä kielioppivirheitä. Toimitushenkilökunnan kielenhuoltotiedot, -käytännöt ja -diskurssit*. Acta Universitatis Ouluensis B 127. Oulu: Oulun yliopisto.
<http://urn.fi/urn:isbn:9789526207773>.
- SELV200619: *Alkoholiolot EU-Suomessa. Kulutus, haitat ja politiikan kehitys 1990–2005*. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006:19. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201504224772>.
- SILVERSTEIN, MICHAEL 2003: Indexical order and the dialectics of sociolinguistic life. – *Language & Communication*. Volume 23, issues 3–4. 193–229.
<https://www-sciencedirect-com.pc124152.oulu.fi:9443/science/article/pii/S0271530903000132?via%3Dihub>.
- SIMPURA, JUSSI 1983: *Drinking contexts and social meanings of drinking. A study with Finnish drinking occasions*. The Finnish foundation of alcohol studies, 33. Helsinki: Akateeminen kirjakauppa.
- SSA = Suomen sanojen alkuperä. 2012 [2000]. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 556. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 62. Etymologinen sanakirja. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura ja Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
- STATISTA: <https://www.statista.com/forecasts/696641/market-value-alcoholic-beverages-worldwide> (30.4.2023).
- STM = sosiaali- ja terveysministeriön verkkosivut. <https://stm.fi/alkoholipolitiikka> (30.4.2023).

- SÄÄSKILAHTI, MINNA 2006: *Vapise, kuningas alkoholi. Alkoholivalistuksen tekstilaji ja sen muuttuminen vuosien 1755 ja 2001 välisenä aikana*. Acta Universitatis Ouluensis B Humaniora 70. Oulu: Oulun yliopisto. <http://urn.fi/urn:isbn:9514280059>.
- THL = TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN LAITOS 2022: *Päihdetilastollinen vuosikirja 2022: alkoholi ja huumeet*. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-009-5>.
- TORVINEN, MERJA 2020: *Käännösstrategiat ja diskurssit. Analyysi 1600–1800-lukujen ranskalaisista Lapin-kuvauksista ja niiden moderneista suomennoksista*. Acta Universitatis Ouluensis B Humaniora 197. Oulu: Oulun yliopisto. <http://urn.fi/urn:isbn:9789526226569>.
- TULLI: *Alkoholin tuonti matkalta*. <https://tulli.fi/henkilosiakkaat/matkailijalle/alkoholi#saavun-eu:n-alueelta> (17.8.2022).
- TÖRRÖNEN, JUKKA – KARLSSON, THOMAS 2003: Taistelu piknikjuomisesta. Uusi järjestyslaki ja vapauden rajat. – Jukka Törrönen (toim.), *Valvontaa ja vastuuta. Päihheet ja julkisen tilan moraalिसääntely* s. 70–95. Helsinki: Gaudeamus.
- VILKUNA, KUSTAA H. J. 2015: *Juomareiden valtakunta. Suomalainen känni ja kulttuuri 1500–1850*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Teos.
- VIRPIRANTA, JUSSI 2022: *Turvapaikanhakijoiden merkityksellistäminen Helsingin Sanomien ja Uuden Suomen teksteissä*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:oulu-202206203051>.
- VISK = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA 2008: *Ison suomen kieliopin verkkoversio*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos. <http://scripta.kotus.fi/visk> URN:ISBN:978-952-5446-35-7 (30.4.2023).
- VITTANIEMI, ELINA 2022: *Järjestyksenvalvojan eksplisiittiset nimeämiset ja järjestyksenvalvojadiskurssit Sakari Luoman kirjassa Poket. Miehiä ovella*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:oulu-202206032589>.
- WARF, BARNEY 2010 (toim.): Eurocentrism. *Encyclopedia of geography*. SAGE Publications, Inc. <https://dx.doi.org/10.4135/9781412939591>.
- WHO = WORLD HEALTH ORGANIZATION 2018: Global status report on alcohol and health 2018. <https://apps.who.int/iris/rest/bitstreams/1151838/retrieve>.
- YTJ = Yritys- ja yhteisötietojärjestelmä. www.ytj.fi (30.4.2023).

ÖSTERLUND, ANNA-MARI 2017: *Purkautuvat normit. Suomalainen alkoholikulttuuri ja alkoholipolitiikka 2010-luvulla*. Sosiaalipolitiikan pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201707142208>.

Julkaisematon lähde:

SEPPÄNEN, LAURI 2022: haastattelu 29.8.2022. Muistiinpanot tekijän hallussa.

LIITE 1. Aktivoituvat diskurssit aineistoittain.

aineisto	haitta	kulttuuri	suunta	vapaus	yhteensä
A1	X			X	2
A2	X	X	X	X	4
A3	X	X		X	3
A4		X	X	X	3
A5			X	X	2
A6	X	X			2
A7				X	1
A8	X	X	X	X	4
A9	X		X	X	3
A10	X	X			2
yhteensä	7	6	5	8	26

aineisto	haitta	kulttuuri	suunta	vapaus	yhteensä
B1	X	X		X	3
B2	X	X		X	3
B3	X	X	X	X	4
B4	X	X		X	3
B5	X	X		X	3
B6	X	X		X	3
B7				X	1
B8	X	X		X	3
B9	X	X		X	3
B10	X	X		X	3
yhteensä	9	9	1	10	29

aineisto	haitta	kulttuuri	suunta	vapaus	yhteensä
C1		X		X	2
C2		X	X	X	3
C3	X	X	X	X	4
C4		X	X	X	3
C5	X	X		X	3
C6	X	X			2
C7	X	X		X	3
C8	X	X		X	3
C9	X	X		X	3
C10	X	X		X	3
yhteensä	7	10	3	9	29

LIITE 2. Lekseemin *eurooppalainen* esiintymät aineistoittain.

A1		<i>itä-</i>	<i>eurooppalaisten</i>	<i>viinankaupusteluun</i>
A2	<i>etappi matkalla</i>		<i>eurooppalaiseen</i>	<i>juomatapaan</i>
A3a			<i>eurooppalainen</i>	<i>liike alkoholin aiheuttamien terveysriskien sekä sosiaalisten ja taloudellisten ongelmien ehkäisemiseksi</i>
A3b	<i>monille</i>		<i>eurooppalaisille</i>	
A3c	<i>merkittävän poliittisen tason</i>		<i>eurooppalaisen</i>	<i>konferenssin alkoholipolitiikasta</i>
A3d	<i>ainoana suomalaisena</i>	<i>keski- ja etelä-</i>	<i>eurooppalaisten</i>	<i>parissa</i>
A3e	<i>Maaailman terveysjärjestön</i>		<i>eurooppalaisesta</i>	<i>näkökulmasta Suomen edustama pohjoismainen alkoholijärjestelmä</i>
A4a	<i>alkoholiveroa</i>		<i>eurooppalaisempaan</i>	<i>suuntaan</i>
A4b	<i>alkoholiverotuksen siirtyminen</i>		<i>eurooppalaisempaan</i>	<i>suuntaan</i>
A4c			<i>eurooppalaisesta</i>	<i>hintatasosta Suomessa</i>
A5	<i>1,2 tilavuusprosenttiin</i>		<i>eurooppalaisen</i>	<i>käytännön mukaisesti</i>
A6a			<i>eurooppalaisten</i>	<i>juomatapojen maata</i>
A6b	<i>keskimääräisistä</i>		<i>eurooppalaisista</i>	<i>juomatavoista</i>
A7	<i>vanhan suomalaisen holhouslinjan ja</i>		<i>eurooppalaisen</i>	<i>vapauden sekasikiötä</i>
A8	<i>liian</i>	<i>epä-</i>	<i>eurooppalainen</i>	
A9	<i>hillitysti ja hallitusti</i>	<i>keski-</i>	<i>eurooppalaiseen</i>	<i>suuntaan</i>
A10	<i>näin</i>		<i>eurooppalaisena</i>	<i>uudenvuoden viettäjänä</i>

B1	<i>missä tahansa muus- sa</i>		<i>eurooppalai- sessa</i>	<i>pääkaupungissa</i>
B2	<i>alkoholiverot</i>	<i>keski-</i>	<i>eurooppalaiselle</i>	<i>tasolle</i>
B3	<i>normaali</i>		<i>eurooppalainen</i>	<i>asiointi</i>
B4			<i>eurooppalaiset</i>	
B5			<i>eurooppalaiset</i>	
B6a	<i>moderni</i>		<i>eurooppalainen</i>	<i>yhteiskunta</i>
B6b	<i>yhtenäistä</i>		<i>eurooppalaista</i>	<i>juomatapaa</i>
B7			<i>eurooppalaiset</i>	<i>juomatavat</i>
B8	<i>tälle</i>		<i>eurooppalaiselle</i>	<i>linjalle</i>
B9			<i>eurooppalaista</i>	<i>keskitasoa</i>
B10			<i>eurooppalaista</i>	<i>ruoka- ja juomakulttu- ria</i>

C1	<i>sellaisen</i>		<i>eurooppalaisen</i>	<i>kaupunkikulttuurin ja mannermaisten ihanteiden ja vaikutteiden etsiminen</i>
C2	<i>selkeästi</i>		<i>eurooppalaisempaan</i>	<i>suuntaan</i>
C3	<i>kohti</i>		<i>eurooppalaisempaa</i>	<i>juomakulttuuria</i>
C4	<i>kohti</i>		<i>eurooppalaisempaa</i>	<i>lainsäädäntöä</i>
C5	<i>jotain</i>		<i>eurooppalaista</i>	<i>juomakulttuuria</i>
C6a	<i>vastaava luku</i>		<i>eurooppalaisilla</i>	<i>yleensä</i>
C6b			<i>eurooppalaiset</i>	<i>ikätoverit keskimäärin</i>
C7a	<i>viinin juominen ruoan kanssa sivistynyttä,</i>		<i>eurooppalaista</i>	<i>ja siksi parempaa</i>
C7b	<i>sivistyneinä pidetyistä</i>	<i>keski-</i>	<i>eurooppalaisista</i>	<i>kulttuureista</i>
C8			<i>eurooppalaisia</i>	<i>juomatapoja</i>
C9			<i>eurooppalaisia</i>	<i>juomatapoja</i>
C10			<i>eurooppalaisen</i>	<i>juomakulttuurin puolesta</i>

LIITE 3. Aineiston tekstit.

Koodi	Otsikko	Julkaistu
A1	Halpa viina pakko kieltää	1.6.1992
A2	Pako keskiolueen	26.7.1992
A3	Suomen alkoholijärjestelmä on Euroopan alkoholiohjelman mukainen. Se ei kuitenkaan yksinään nosta Suomea Maailman terveyjärjestön tavoitteleman kokonaisvaltaisen alkoholipolitiikan tasolle. Euroopan alkoholiohjelman korostaa ennaltaehkäisyä	9.12.1992
A4	Viinan hinnan alennus Ruotsissa on jo laskenut laivaviinan hintoja	2.7.1992
A5	Alkoholilaki kuuluu koko hallitukselle	30.12.1993
A6	Naisten alkoholinkulutus noussut muun Euroopan tasolle Saunan jälkeen juodaan useammin kuin ruokapöydässä	12.5.1993
A7	Alkoholilaki kaipaa korjausta	28.10.1994
A8	Eduskunta äänestää viinien vapaasta myynnistä	6.12.1994
A9	Huuhtanen: Ei viinimainontaa Kivelän Tallinnan-retki esille eduskunnan alkoholikeskustelussa	24.11.1994
A10	Yhdessä juomisen ilot	30.12.1994
B1	Ravintoloiden 50 euron viinipullo on riistoa	2.3.2014
B2	Perussuomalaiset vaativat viinejä ruokakauppaan	15.8.2014
B3	Oluen myyntiin kaavaillaan lukuisia uusia rajoituksia	11.3.2014
B4	Pääkirjoitus. Alkoholien käyttö lisääntyy vaurastumisen ohessa	15.5.2014
B5	Viini tuli jo ruokakauppaan – ja viina myös	28.8.2013
B6	Taantuma vähensi suomalaisten juomista	1.5.2013
B7	Professori: Viinamainonta lisää nuorten juomista	12.9.2013
B8	Kaikki kiva kielletty	16.6.2013
B9	Faktat pöytään	22.8.2013
B10	Perussuomalaisten kansanedustaja syytti ravintolapäivää harmaaksi taloudeksi	4.10.2012

C1	Vuonna 1992 oli aivan käsittämätöntä, että baarin ovella ei päivystänyt portsari – nyt 25-vuotias Corona on ihan tavallinen paikka	20.5.2017
C2	Olut ei saa olla olutmyymälän päätuote – myyntiluvan edellytyksenä ”riittävän monipuolinen elintarvikevalikoima”	16.2.2017
C3	Keskustan Pekka Puska pettyi alkoholipäätökseen: ”Keskustan johto liukui kokoomuksen mukaan” – kokoomuksen Outi Mäkelä toivoo viinejä ruokakauppaan	15.12.2017
C4	Kaupat uskovat: uusi alkoholilaki puolittaisi vahvan oluen matkustajatuonnin – Nämä muutokset lakiuudistus toisi	10.1.2017
C5	Kansanedustaja Jaana Pelkosen mielestä viinan on virrattava vapaasti – mutta onko ihmisellä oikeus juoda itsensä hengiltä	8.1.2017
C6	Suomalaiset nuoret raittiimpia kuin eurooppalaiset keskimäärin	20.9.2016
C7	Suomalaiset juovat kolmella tavalla: biletyt, kännäys ja pienjuominen – katso, mitä kotikunnassasi juodaan	5.10.2016
C8	Päihdelääkäriin mukaan emme opi eurooppalaisia juomatapoja – ”Kenen oikeasti tarvitsee saada alkoholia yhtään helpommalla?”	31.3.2016
C9	Alko sammuttaa yhteiskunnan janon – ”Alkoholikulttuuri muuttuu hitaasti”	20.8.2016
C10	Vain 10 prosenttia alkoholista nautitaan ravintoloissa – siihen halutaan muutos	11.4.2015